

АЛЕКС БОЛДУИ

ХОЛАНДСКИЯТ
ЧАСОВНИК

АЛЕКС БОЛДИН
ХОЛАНДСКИЯТ ЧАСОВНИК

chitanka.info

Сборникът „Холандският часовник“ е последният ми сборник с разкази, който комплектувах в средата на 2012 година. Случи се така, че началото на тази година ми донесе, едно след друго, много нещастия в личен план. Това донякъде повлия и на съдържанието на сборника. Повечето разкази са написани с трагичен сюжет и навяват скръб и безпътие.

Надявам се този период да свърши бързо. Надявам се също така да се появят мои разкази в по-ведра и оптимистична светлина. Надявам се! Дано стане скоро!

Казват, че животът е на приливи и отливи. Казват, че след лошото идва хубавото. Виждам съм го и аз това хубаво, но в много кратки мигове. То е толкова неуловимо, крехко и ефирно, че сякаш е бял гълъб, кацнал на рамото, гукащ весело на ухото, а когато решиш да го докоснеш и му се порадваш, установяваш, че вече е отлетял.

Много често виждам хора, изпаднали в крайна беда и нищета. Те сами не го искат, дори не могат да си обяснят как бързо се е случило това с тях. Как стана така, че в иначе цъфтящата наша Родина всичко се устреми надолу, към социален и демографски срив? Случи се! И никой човек с будна гражданска съвест не бива да си затваря очите пред това.

Днес видях един познат, закачил плакат на гърдите си, с който призовава за индексация на пенсиите. Говореше разпалено, обясняваше на всеки срещнат възрастен човек. Говореше, че е завел дело срещу виновниците за нищетата на българите. Хората го слушаха и се усмихваха. Вероятно го вземаха за луд. Не вярваха на думите му или се бояха, не зная от какво или за какво? Това се случва в 21 век, когато страната ни е част от най-цивилизованата, световна, социална и хуманна структура — Европейския съюз.

И въпреки факта, си задавам отново болния въпрос:

„Защо е така? Защо сме толкова бедни?“

За това ще прочетете тук. За хубавото и за лошото, за онова, което всекидневно е около нас и което ни кара да се замислим. Дали ще успеем да го променим? Може би желаният поврат ще бъде предмет на дълга и жестока борба, ако не на нашите деца, то на нашите внуци. Може би!

Алекс Болдин е литературен псевдоним на Сашко Димитров Александров. Роден е на 17.09.1948 г. в гр. Враца. Живее в родния си град. По професия е електроинженер. Пише първия си фантастичен разказ през 1973 г. Автор е на тринадесет сборника с разкази и съавтор в друг сборник. Създател е на литературните сайтове „Български разкази“ и „Разказите“, в които е публикувана основната част от произведенията му. Негови разкази са публикувани и в българските литературни портали „ЛитерНет“ и „Буквите“, литературните сайтове „Откровения“, „Сандхи“, „Литературен свят“ и „Книги-Нюз“, както и в чикагския български електронен новинар „Eurochicago“. Умира на 30.11.2017 г.

ПРЕДГОВОР

Сборникът „Холандският часовник“ е последният ми сборник с разкази, който комплектувах в средата на 2012 година. Случи се така, че началото на тая година ми донесе, едно след друго, много нещастия в личен план. Това донякъде повлия и на съдържанието на сборника. Повечето разкази са написани с трагичен сюжет и навяват скръб и безпътие.

Надявам се този период да свърши бързо. Надявам се също така да се появят мои разкази в по-ведра и оптимистична светлина. Надявам се! Дано стане скоро!

Казват, че животът е на приливи и отливи. Казват, че след лошото идва хубавото. Виждам съм го и аз това хубаво, но в много кратки мигове. То е толкова неуловимо, крехко и ефирно, че сякаш е бял гълъб, кацнал на рамото, гукащ весело на ухото, а когато решиш да го докоснеш и му се порадваш, установяваш, че вече е отлетял.

Много често виждам хора изпаднали в крайна беда и нищета. Те сами не го искат, дори не могат да си обяснят как бързо се е случило това с тях. Как стана така, че в иначе цъфтящата наша Родина, всичко се устреми надолу, към социален и демографски срив? Случи се! И никой човек с будна гражданска съвест не бива да си затваря очите пред това.

Днес видях един познат, закачил плакат на гърдите си, с който призовава за индексация на пенсиите. Говореше разпалено, обясняваше на всеки срещнат възрастен човек. Говореше, че е завел дело срещу виновниците за нищетата на българите. Хората го слушаха и се усмихваха. Вероятно го вземаха за луд. Не вярваха на думите му или се бояха, не зная от какво или за какво? Това се случва в 21 век, когато страната ни е част от най-цивилизованата, световна, социална и хуманна структура — Европейският съюз. И въпреки факта си задавам отново болния въпрос: „Защо е така? Защо сме толкова бедни?“

За това ще прочетете тук. За хубавото и за лошото, за онова, което всекидневно е около нас и което ни кара да се замислим. Дали

ще успеем да го променим? Може би желаният поврат ще бъде предмет на дълга и жестока борба, ако не на нашите деца, то на нашите внуци. Може би!

Авторът

НЯКЪДЕ ДАЛЕЧ, НА ЗАПАД...

Седнали сме четирима, като каре за белот, пред малкия мръсно сив павилион. Седим яко на светлозелените, клатещи се от старост пластмасови столове. Някакви бутилки бира с почти изпито топло съдържание се мъдрят пред нас, засилвайки алкохолната ни жажда. В размътените ни глави, в тая юлска жега, витае лепкаво безделие. Масата, край която седим, е единствената в заведението. Стои унило на малката площадка без покривка и без препоръчителния хигиенен вид.

Над главите ни нескопосано изписана табела, скрита в прашните листа на розов храст, указва името на мизерното заведение — „При Буцата!“. Тук е важна удивителната, както и собственикът — дебел, та чак разплут младок с късо остригана глава. Имаше вид на бандит в разцвета на силите, някакво фалшиво копие на себеподобни, пръкнали се в зората на милата ни демокрация.

Тревата до заведението е прилежно окосена с раздрънканата бензинова косачка. Приличаше на райграс, но само приличаше, защото тънките стъбла на вече прецъфтелия живовляк нарушаваха това впечатление. Кой знае как бе израснал и дивият орех, точно зад моя гръб. Впрочем той не е от културните растителни видове. Изправил се е смело, трупа осигурителен стаж и се кефи, че досега на никой не му е хрумвало да го отсече.

Червеният SEAT, спрял досами заведението, е привлякъл погледа ни, не толкова с крещящия си вид, колкото със залепеня надпис на задната му част. Надписът се чете само от училите западни езици и се състои от четири бели букви, VIVO или нещо подобно. Дали бе името на собственика или пък някаква гъзарска приумица? Едва ли! По-скоро бе някаква модна тенденция да се шарят личните автомобили, където и както може.

— Хей! Кой е пък тоя VIVO? — питам, без да влагам и минимална емоция в гласа.

— Да бе, кой ли е пък тоя? — повтаря като тъпо ехо въпроса ми Буцата.

— Виж номера! От Софеее е! — репликата е на Коко, чиято бейзболна шапка е толкова голяма, че е скрила напълно малката му, обрасла с немига коса глава. Ако присвиеш очи и погледнеш Коко, ще ти се стори, че гледаш идиотската физиономия на клоуна от едновременния цирк „Буш“. Ушите му си бяха обаче негови, а не залепени както е при клоуните. Стърчаха смешно нагоре и встрани по начин, който трудно мога да опиша. Абе... какво да ви разправам, Коко си е оригинал и толкоз!

— Искаш да кажеш, София — проточи глас четвъртият член от компанията. Това е Миро. Когато Господ е създавал света и в частност Миро, вероятно е мирисал черен пипер, защото миг преди да кихне, така е сбърчил физиономия, че тя се е предала като точно копие на отрочето, Миро.

— Не София, бе! Софеее! Това е голяма София, демек от Илиянци и Требич, та до Бусманци и Железница. Нищо не разбираш от автомобилни номера!

— Затова пък разбирам от бира! Хей, Буца-а-а! Я дай по още една студена „Леденика“, че ми пресъхна гърлото. И гледай да е със златен етикет — „Специално“.

— „Специално“-то го пият в бара на Жоро-Кокала, тук е само „Оригинално“.

— И к'ва е разликата? Май само в етикета. Оня, Мишо-Бирата де, собственика на ММ, ги догажда еднакви на вкус, а после лепи различни етикети. Най-важното й предимство обаче е...? За бирата ми е мисълта, а не за водката! Някой да каже...? Евтина-а-а цена-а-а! Давай бе, Буца! Какво си се стиснал!

Буцата вдига и пресушава своята бутилка, след това става тромаво и влачейки джапанка се запътва към „заведението“. То пък (заведението) от своя страна страшно се изненадва на многобройната влизаща клиентела. — Я виж бе, Миро! Оня при банкомата да не е софиянеца? Не ми изглежда тукашен.

— Глей го колко много пъти блъска по банкомата! Цяла пачка пари набути в джоба. Дали да...? А...? Какво ще кажете...?

— Може...! Нека дойде Буцата и ще го обсъдим. Ей, Буца-а-а...! Айде бе! Какво се мотаеш с тая бира. Идвай, че правим план как да гепим пилето!

— Коко, що не му спаднеш гумата...? Само предна лява. Без нея е за никъде. Айде бе, давай докато се е заплеснал. Опп-а-а-а! Готов е! Идва!

— Ей Софее! Чуеш ли бе, копле! Що не седнеш при нас да пиеш една бира! Айде де! Не бой се! Нема да бързаме! Така яваш, яваш. Айде бе, пиленце! — каканижа си аз и се чудя, защо ли на тоя му е така мръсен погледа. Гледам го. Слабичък е, ама жилав. Дали ще можем да му хвърлим юздата? Пипам в джоба си за собствено успокоение. Бронзовият бокс е там — много хладен. Лежи в дланта на дясната ми ръка и внушава кураж. Пищова го оставих в бърлогата, да не стане нещо сакатлък. Нощем може, но сега по бял ден..., трябва само с бокса.

Буцата излиза с четири запотени бутилки. Носи бирата, която е обещал, „Специално“, мездренско производство, със синьо-бял етикет.

— О-о-о! Имаме си гостенче...! От Софеее, както казва Коко. Приятно ми е, Буцата! Можеш да ми казваш точно така. Няма да ти се обидя бе, Софее. Тук бирата си я пием само от шише. Водата ни е кофти, варовита и с хлор, така че като измиеш чашите остават мръсни петна. Ха седни сега при нас, ето едно столче! От най-здравите е! Какво? Не щеш!? Ама как така!? Да те кани Буцата и ти да му откажеш? Миро, я кажи на Софеето, че на Буцата не може да се отказва, нали?

— Е-е-е, Софее, не можеш да откажеш на нас сега. Каним те учтиво и приятелски. Ама ще се обиждаме ли сега? — издекламира Коко своето стихче.

Пръстите на дясната ми ръка стискат силно хладния бокс. Тя е готова да се покаже и да заиграе Дунавското хоро. Чакам обаче удобния момент. Той неминуемо ще настъпи в момента, когато Софеето забележи спадналата гума.

Ето, забележи я!... Отваря багажника, вади резервната и започва да я сменява. Да-а-а, ама кой ли би му позволил тая волност? Коко е много пъргаво копле. Подскочи на един крак, залепи се зад Софеето и понечи да му приложи някаква хватка, която е гледал в китайски сериал.

Тук стана обаче нещо необичайно. Софеето се завъртя артистично и краката на Коко литнаха във въздуха. Секунда по-късно той се хласна по гръб на прашния асфалт.

Дойде ред на тежката категория. Буцата наду гърди, изсумтя и пристъпи с широко разтворени ръце като за борба. Опита се да хване Софеето за врата... Странно...! Почти успял, той се сви и застана от болка. Софеето го бе ритнал между краката. Никой истински мъжага не би устоял на подобна атака. Буцата също.

Миро бе докопал изпита бутилка, бе строшил дъното и пристъпи към Софеето със заплашителен вид.

В един интересен миг бутилката му бе избита с ловък ритник и политна към яносиньото небе, учудена от новата си роля. Грозен, плътен юмрук се стовари в Мировата брадичка. Той бе толкоз грозен, че грозотата на Миро изглеждаше почти като райска красота.

Дойде и моят ред. Нямахше начин! Трябваше да изтрия срама от имиджа на бандата. Ако не го сторя, после в квартала щяха да се разправят легенди и пишат сериали за поражението ни.

Погледнах Софеето в очите. Кръвта ми изстина. Тоя пич май не беше обикновено копле. Кой ли от Софее ще иде в провинцията да тегли толкоз пари наведнъж! Не е чиста тая работа! Ами ако е от занаята...? Тези пичове са много опасни и виж...! Какъв е погледът му, мръсен, ама мръсен, та чак е калищак!

— Ей, пич! — казвам му. — Дай да се разберем! Тук си на наша територия. Дай половината пари, дето ги криеш по джобовете и те пускам.

— Иначе... Сакатлък те чака, баце...

Мълчи и ме гледа мръсно... Трябва да запомня тоя поглед и да опитам да го репетирам пред огледало. Много плаши хората. Мен, обаче... не!

Спускам се към Софеето, набрал инерция, изваждам бокса и се прицелвам в лявото му око. Ха сега, копле...!

Надали, коплетата, сте изпитвали подобна болка! Дясната ми ръка увисна безсилна и отмаляла. Май я счупи мръсното му... ко... Овапцахме я! Оправи ни и четиримата.

Писък от полицейска сирена огласи квартала. Бял Форд се появи отнякъде, взе завой със силен писък на гуми и спря досами нас. Трима формени ченгета излязоха от автомобила и се нахвърлиха вкупом на Софеето.

— Мамицата ти гаднярска! Дошъл си от София да обираш банкомати, а? От три дена те дебнем. Мислиш, че ще ни се измъкнеш,

а...? Знаеш ли как бием тука...? Докато долазиш до съдията и си останал без бъбреци.

— Софеето бе халосан с палка по главата и падна в несвяст. Тъкмо навреме стана тоя номер, защото, ако питате мен, на младоците — ченгета, жална им майка би се получило.

Черна камионетка спря до белия Форд.

— Хайде, отрепки! Хайде и вие вътре! Ти бе, изрод! Дай бокса! Не ти е за пръв път, познавам те. Чакай да видиш как бием само... Хайде намъквай се вътре, че няма да повтарям — Едрото ченге ме хвана за врата и ме блъсна в „черното“.

Буцата продължаваше да хленчи. Ударът в слабините не бе от леките.

Коко бе седнал на задната седалка до дъртото ченге. Нещо си шушукаха. После нашият човек извади някаква зелена банкнота и я пъхна в горното джобче на ченгето. Оня нареди на шофьора да спре и щастливецът — паралия бе изритан навън по най-безцеремонен начин.

Който има — плаща. Който няма — тегли тегло. Теглото го знаехме, защото не ни беше за първи път. В мазето на полицейското биеха яко и то така, че да не остават следи. Излизаш потрошен, а по теб няма нищо. Изпипан полицейски фокус.

Егати късмета! Само ако знаехме, че ще попаднем на човек от занаята...

Моята баба като малък все ми повтаряше: „Чедо-о-о, късметът си ходи с чияка. Ако немаш късмет, по-добре си седи на дупето и не се закачай.“

Гледах прашния асфалт зад камионетката и си разсъждавах все в тоя стил, за късмета и за щурата проклетия, дето не ни даваше мира. Тъпо! Тъпо-о-о!

ДУМАТА НА СВАКО

— Та така, тия монополисти ЧЕЗ все се мъчат да ни излъжат. При нашата лозарска могила сме си направили кооперация и електрическата мрежа си е наша собственост. Ние си отстраняваме повредите, ние си сменяваме стълбовете, ние си водим инкасирането. ЧЕЗ са монтирали един цифров електромер в нашия трафопост и само си мерят и пишат фактури, а в тях си пишат като перо работата, дето я вършим ние. Не им пука! Колко жалби писах, няма полза. Увъртат нещата така, че на тях да им е изгодно. Сега ще видя дали българската ДКВЕР ще ни обърне внимание. Съмнявам се обаче. Коя ли сегашна наша държавна институция защитава правата на народа си?

— Ако ми отговорят по технически законен начин ще приложя писмото им в съда. Ще съдим тоя монополист ЧЕЗ. Цялата лозарска могила ще го съдим. Не сме малко хора, дето сме оцетени. Ще го принудим да ни върне заграбените суми за пет години назад.

Слушам Георги и разбирам, че в тая наша мила, родна държава всичко е против обикновения гражданин. Молбата му до държавната институция вече я бях написал и сега си говорехме на свободни теми, за миналото, за неговите добри и лоши моменти.

— Бог да го прости Шушулов! Ако беше жив, досега да беше уредено всичко, както е по закон. Добре се познавахме. Този, новият, неговият заместник, май изпуска въздуха. Чакай да ти разкажа една история, която е съвсем истинска и която и до ден-днешен помня с умиление.

През 64-та още живеехме с жената във Вършец. Току-що се бях оженил и чакахме първата си рожба, Живко. Вилата ни бе голяма, обаче властта я беше национализирала и на горния етаж бяха настанили курортисти от „Станцията на трудещите се селяни“. Беше хубава вила, в центъра на курортния град. Не можеха да ни изгонят, защото нямаше къде да идем. Ние не бяхме богати хора, но красивата сграда правеше впечатление. На нас младите ни бяха дали само една стая на първия етаж. В сутерена бяха настанили дядо Живко и баба

Евгения. Дядо, много ядосан, се опита да измоли за нас още две стаи на втория етаж. Представи си, да се моли да живеем в нашия имот!

Отишъл до управителя на станцията. Започнал кротко, обосновал се за искането, а оня се наежил и отсякъл:

„Докато съм аз управител, вие няма да стъпите на втория етаж на тая вила!“ Видял дядо, че няма да излезе наглава с тоя човек. Че как иначе, по онова време той беше председател на организацията на „Активните борци против фашизма и капитализма“ във Вършец. Думата му се чуваше чак в Монтана.

„Ще го съдим!“ — каза дядо.

Заведе дело и за наше удовлетворение го спечелихме. Да, ама не! Тогава решенията на съда не важаха за партийните величия. Дядо отиде до кмета, оня вдига рамене. Ходи и до първия секретар на партията на Вършец — същото положение. Най-накрая отиде при окръжния секретар на БКП в Монтана. Не, та не! Тоя управител беше всесилен. Никой не можеше да му нареди да изпълни решението на съда и да ни пусне да живеем в собствения си дом.

„Само «Свако» ще оправи работата!“ — отсече дядо.

Кой е „Свако“ ли? Ха познай! Тетка Венета, сестрата на моята баба, тогава живееше с мъжа си — чичо Боко до фурната „Родина“ във Враца. По стара приятелска традиция той беше кум на сватбата на сина на приятеля си. Булката обаче беше не коя да е, а дъщеря на първия секретар на БКП. Те се познаваха лично от сватбата. Виждаха се често и си говореха като първи приятели. Тоя факт го знаех, но дядо Живко все не смееше да говори за него, защото да имаш работа с големци си има и лоши страни. Своеволието на управителя обаче го амбицира.

Вдигна телефона и сърцераздирателно описа положението на чичо Боко. Говориха почти половин час. Чувах само, как зет му от другата страна на линията ахка и се възмуцава. Накрая нещо се разбраха и дядо Живко ме тупна по рамото. „Не бой се, моето момче! Чичо ти Боко е много близък с един важен човек в държавата. Ще преяде въже, но ще ти помогне.“

На другия ден палнах „Балканчето“ и запраших за Враца. По онова време имах от онези малки ловешки мотопеди, дето нямаха умора. Разстоянието до окръжния град го вземах за един час. Преспях при нашите роднини и рано сутринта с чичо Боко хванахме влака за София.

Пристигнахме към десет. Беше средата на септември. Листата на дърветата жълтееха и капеха по тротоарите. Сменихме трамвая при Халите и накрая се изгълпанихме пред прочутата правителствена кооперация на улица „Оборище“, където по това време живееше „Свако“.

„Не бой се, моето момче! Той е народен човек, ще видиш. Само ни плашат с него, ама е добър човек, ще ни разбере и ще помогне.“

Милиционерът на входа докладва за нас и след малко един цивилен от охраната ни въведе вътре. В голям хол ни посрещнаха с коняк и шоколадови бонбони. Казаха ни, че „Свако“ е там и след малко ще дойде. Дъщеря му я нямаше. Беше отишла някъде по държавни задачи.

Показа се „Свако“ усмихнат до уши. Прегърнаха се с чичо Боко, протегна ми ръка за здрависване и каза:

„Ха заповядайте и добре сте ми дошли. Как е по Враца? Пак ли вали дъжд? Има ли гарги около гарата...?“ Говореше все в тоя тон, весел и майтапчийски. Като стигнаха до същината на въпроса, изведнъж стана много сериозен.

„Виж какво, моето момче. Сега тук сте ми на гости. Както разбирам, тая работа е за друго място. Утре ще идеш в министерския съвет пред моя кабинет, ще си вземеш час и ще говорим по работа, а сега ще пробваме салатката и ракийката, дето я правим в Правец. Ха наздраве! Засмейте се, де!... Няма работа, дето да не може да бъде оправена.“

И така! Преспяхме с чичо Боко в една от стаите на кооперацията. На сутринта оставих чичото да се разходи из София, а аз тръгнах за министерския съвет. Влязох в чакалнята и се записах при секретарката за среща със „Свако“. Имаше доста хора. Не вярвах, че ще ми дойде скоро ред, но за мое учудване третия поред бях аз.

Влязох. Кабинетът му бе голям и просторен. До кафявия кожен диван имаше красива саксия със зелена палма. Беше седнал зад голямо бюро и пишеше нещо. Като ме видя, стана и ми се усмихна насърчително. „Казвай сега, моето момче, какво те води насам. Трябва да е много важно за теб.“

Разказах му аз с най-големи подробности моята история с управителя на станцията. Той мълчеше и не вземаше никакво отношение. Накрая възмутено изрече:

„Ама, тоя съд е прав! Защо не си изпълнява задълженията?“
„Никой не може да задължи управителя да изпълни решението на съда, никой...“ — плахо отвърнах аз.

„Как никой? В тая държава има закони и пред тях всички сме равни! Ще настояваш, моето момче. Скоро ще ставаш баща. Трябва да се бориш за правата си, иначе ще те помислят за мухльо.“

Беше ми много притеснително. Разбрах, че нещата ще си останат така, както са. Станах и се извиних за посещението. Той ми подаде ръка и тогава от устата ми се отрониха неволно следните думи:

„Другарю Живков, щом и Вие не можете да ми помогнете, кой ли може тогава?“

Стиснахме си ръце за сбогом, а той ме гледаше някак мило и усмихнато. Изпрати ме чак до вратата, тупаше ме окуражително по рамото, но не ми даде никакво обещание.

С чичо Боко хванахме обедния видински влак. Аз слязох на Лакатник, за да се прехвърля на автобуса за Вършец, а той продължи за Враца. Преди да се разделим, чичо Боко ми каза:

„Не го познаваш ти «Свако»! Работата ще я свърши, без да има много протакане и увъртане. Думата му се чуе. Ще видиш, че е така, както ти казвам. Иди си и не се коси. След седмица ще се видим с дядо ти и ще пием по ракия за късмет и за бъдещата ти рожба.“

Прибрах се в ранния септемврийски следобед. Валеше ситен дъждец. Ние живеехме близо до автогарата, почти в центъра на Вършец. Когато наближих до вилата, какво да видя!...

В двора бяха нахвърляни камара от мебели. Имаше легла с одеялата, шкафчета, посъдина, закачалки и какво ли друго не. Дъждецът ги ръсеше и политурата на мебелите лъщеше като огледало. Дядо Живко ме посрещна усмихнат. Прегърна ме и каза:

„Виждаш ли? Трябвало е чичо ти Боко да иде по-рано до «Свако».“

За половин час Коцо, разсилният от съвета, с група хамали изхвърли всички мебели на станцията от втория етаж на двора. Наредил му кметът. Когато го викнал при себе си, бил жълт, та чак зелен. „Ако се забавиш и само една минута, си уволнен!“ — казал. Тия си извадиха душата да пренасят.

„Ами управителят на станцията?“ — попитах.

„И той идва. Целият трепереше и се заканваше през зъби на Коцо: «Ще платиш всички съсипани мебели иначе ще те тикна в затвора.» Коцо му се наежи, пък му викна: «На вас все не може да ви се угоди! Мен колко пъти са ме глобявали, край няма. Остава и кожата ми да съдерете. Нищо няма да ви платя! Разправяй се с кмета! Той ми е началник!» Оня трепери, псува, заканва се, ама какво ли може да стори. Никой не го слуша. После забърза за съвета, сигурно за да се види с кмета.“

Сетих обаче какво беше станало. „Свако“ вероятно бе спазил реда и се бе обадил на окръжния секретар на БКП в Монтана. Оня пък е звъннал на секретаря на градския комитет във Вършец. Последният, щом чул да се споменава името на първия секретар на партията, тутакси наредил на кмета да си влезе в задълженията. Какви думи и наредби са си казали, само те си знаят, но смее ли някой да противоречи на думата на „Свако“.

„Сега, моето момче, цялата вила си е пак наша и от утре се подреждаш на втория етаж. От булката се иска само едно, да ти роди момченце и да го кръстите на мое име, че иначе и на оня свят няма да имам мира. Ти си ми най-големият внук и правнучето трябва да бъде с моето име. Пък нали знаеш, че името ми е същото като фамилията на «Свако». Може да се случи, да ни гостува и тук във Вършец, на кръщенето на детето, ако на чичо ти Боко му хрумне да го покани. Добър човек е! Народен е! Бог да го поживи!“

Георги замлъкна. Замисли се, а после взе написаната на компютър жалба и стана. Навън валеше ситен дъждец. Преди два дена българската православна църква празнува свето Преображение.

Юлските жеги бяха намалели и живителна хладинка ни лъхна на вратата. Изпратих Георги с няколко насърчителни думи и му припомних за „Свако“. Май е много прав той вече не жив човек. За правото си човек трябва да се бори през целия смислен живот, иначе ще го помислят за мухльо.

ПРИ ПОЖАР ПОЗВЪНИ НА...

С Пенчо сме стари приятели. Ако има нещо откачено у него, то това е въдичарството. Идваше някакъв специален момент, нещо като бръмчаща муха, когато той внезапно зарязваше всичко и започваше трескаво да приготвя въдиците си за риболов. А те тези негови въдици бяха безброй. Един ден се опитах да ги преброя, но за мое учудване не успях. Всичко се бе оплело в жилки, кукички, плувки и какви ли не рибарски такъми по такъв начин, че и при най-внимателно взирание човек не би бил в състояние да определи точния им брой.

Той обаче се оправяше отлично в тая бъркотия. Знаеше на всяка предназначението и мястото, където ще я използва. В даден, никому неизвестен миг, запалваше мотора на стария опел и запрашваше към някой от близките до града язовири. Клечеше там по цял ден, а вечер се прибираще с пълен сак таранки, кленчета, беловари и какви ли още не представители на сладководната фауна. Понеже не бе голям любител на рибните ястия, започваше щедро да раздава улова си на близки и приятели. Оставяше си по 2–3 рибки в хладилника с намерението в близките дни да ги изпържи и изяде. Тоя ден обаче така и не настъпваше, защото в края на уикенда запрашваше към Козлодуй, където работеше и където беше семейството му. А какво ставаше с рибата в хладилника, ще запитате? Ставаше така, че след една или две седмици кварталните котки си устройваха луд пир, защото, ако на някой не му е ясно, ще поясня, че вмирисаната риба е най-специалният деликатес за котката помияр.

И така, седнали сме с Пенчо край една маса, на пъпа на областния град и отпиваме бавно от чашите с черно, ароматно и с цвят на негърска пот кафе. Пенчо е взел един фиш на Еврофутбол и се мъчи да попълни „печелившата комбинация“. Моя милост пък оглеждаше със слаб, почти увехнал интерес минаващия край нас рехав поток от дамски контингент.

В тая очевидно скучна ситуация се оформи една интересна случка. Две пълнички, мургави дружки, увесили тежки чанти в ръце,

преминаха в бавен кариер край масите на модното заведение. Едната се втрени в мен, забави ход и с благ увещаващ гласец заниза:

— Какво си ми убаво, мочо... Ама много убаво... И какво си добричко... Я глей, как са усмихваш само... Много си ми добричко... Ше грешиш ако не дадеш ръка да ти гледам бъдещето. Айде мамо, айде... Дай ръка!...

Моя милост, зарадвана на прекрасните впечатления споделени от мургавелките, мигом се ухили още повече, така че и лъснаха всичките трийсет и два зъба. Лявата ми ръка целеустремено опипа съдържанието на джобовете, след което с разочарование произнесох следната констатация:

— Убаво е, ама нема пари! За добро... не бих казал. Сега, като се размисля и... си спомням оня момент... когато за малко не запалих центъра на София.

— Какво? Как? — Пенчо бе вдигнал поглед от листа с „печелившата комбинация“ и жадно очакваше да чуе моята изповед. Мургавите, пълнички циганки вече бяха отминали, разочаровани от моята откровена реплика.

— Щях наистина! Или поне така ми припомня моя млад приятел — Коцето... При оная буйна еуфория, която ме бе обхванала тогава, вече трудно си спомням подробностите. Бях като пиан от радост. Смътно помня, че за малко не ме прегази една кола на булевард „Толбухин“. Ти знаеш ли, мой човек, какво значи да вземеш диплома, която си чакал, сънувал и мечтал не една, а цели четиринайсет години?

Не съм ти казвал, но се наложи да прекъсна следването в средата на една гореща изпитна сесия. Бях на изпит, когато нещо ме сряза и ме вдигнаха с линейка в болница.

След това се заредиха болница след болница, санаториум след санаториум и така докато един ден се видях в огледалото и не можех да се позная. Бях станал на скелет. Родителите ми се бяха побъркали от притеснение по мен. А аз си мислех все за това, че колегите ми отдавна се бяха дипломирали и бяха започнали работа. Някои бяха създали вече семейства. Моят живот обаче си беше един крах и нищо повече.

С големи усилия започнах работа в една инвалидна кооперация за някаква символична заплата. Кризите следваха една след друга, а

нервите ми се бяха разбили от хилядите хапове, които бях изпил и от мисълта за неуспешния финал на висшето си образование.

Годините минаваха, здравето ми се стабилизира, „колегите“ инвалиди започнаха да ме подиграват: „Уж си умно момче — казваха, — а не можеш една диплома да си защитиш!“

Беше ме срам от себе си, но отчаянието и озлоблението не ми даваха възможност да мисля трезво и практично. Работех една черна работа, омазан в масла и мръсотия. Търпях, а нещо отвътре ме ядеше и не ми даваше покой.

Веднъж една моя роднина ми каза, че видяла в София администраторка от факултета и тя ѝ зададе болния за мен въпрос: „Защо, при положение че има завършени всички семестри, не се решава да се дипломира? Че останало е най-лесното. Всички преподаватели го помнят като добър студент твоя роднина. Ще му се направи отстъпка.“

Нарежда ми ги думите една след друга роднината, а на мен нещо взе да ми играе сърцето. Накрая ми рече: „Така ще си изгниеш в тая мръсотия, дето си се заровил. Мястото ти е другаде, но както виждам, се оказа по-глупав, отколкото те мислех.“ Бяха минали вече 14 години от последните ми изпити. Бях забравил всичко. Думите ѝ обаче ме срязаха. Тя беше права. Вече не бях човекът, за който ме мислеха.

Понякога подобен укор прави повече, отколкото цял куп убеждения. Същата нощ въобще не можах да заспя. Надали знаеш, но десетки, ако не и стотици нощи, съм сънувал, че съм на последния си изпит за дипломиране. Сега обаче, без да сънувам, за няколко нощни часа изживях отново тоя „страшен“ за мен момент във всичките му детайли и подробности. Беше страшен, защото бях изгубил вяра в себе си. Бях се уплашил, че няма да се справя.

На сутринта отидох на работа и написах кратка молба за дълъг отпуск. Вече нищо не можеше да ме спре. Бях взел решението. Заминах за София. Отидох в института, където бяха минали пет години от следването ми. Пристъпих плахо в канцеларията. Жената зад бюрото ме погледна продължително, после се усмихна и каза: „Вие сте оня, добрият студент, който не успя да се дипломира поради заболяване, нали?“ Кимнах утвърдително и помолих за среща с декана на факултета. Тя се усмихна повторно, вдигна телефона и каза няколко думи на някого. „Идете! — каза. — Той Ви чака.“

И така. Деканът прие молбата ми и бях включен в групата на дипломантите от младия набор. Да ти разправам как мина по-нататък, ще ми се смееш. Такова усърдие за работа при мен не е имало. Разрових се в учебници, ходих до библиотеката, купих си на старо и един малък японски калкулатор, че те, нашите инженерни дипломи, без изчисления не вървят. Три месеца се потих със сметки, с консултации, със справки. Накрая моят роднина погледна резултата от работата ми, впрочем той също ми е колега инженер, и каза: „Добре е! Нали нямат повече забележки и възражения? Хайде да я пишем на моята машина тая дипломна работа.“ Тогава, за да ти напишат дипломната работа, вземаха много пари. Аз не умеех да боравя с пишещата машина и се доверих на него. Написахме я заедно. Чертежите си бях направил сам.

В средата на юни се явих на изпита за дипломиране. Комисията не се церемонеше много с мен. Разнищваха ме по всички параграфи и алинеи с въпроси и уловки. С мен обаче стана чудо. Тези отминали 14 години сякаш се изпариха и всичко, което навремето бях учил прилежно и със старание, изникна мигом в съзнанието ми като светла и ясна картина. Отговарях като по часовник, без запъване. При изчисленията си бях използвал една моя лична технология, която даваше много точен резултат. Те малко се усъмниха в крайните числа, но повториха изчисленията и се увериха, че не съм сбъркал. „Как го постигна с тая стара елка, без да ползваш разширени функции?“ — ме попитаха.

Извадих старичкия, обикновен калкулатор и им показах. Ахнаха от удивление. „Такъв голям обем от изчисления е възможно да се реализира само по програмен път, а вие не сте учили програмиране. Сам ли измислихте метода?“ Кимнах утвърдително. Тогава председателят се усмихна и каза: „Нямаме повече въпроси към Вас, другарю инженер.“

Това обръщение ме вцепени. Сигурно съм гледал много изненадано, защото възрастният ми преподавател по една от дисциплините стана, потупа ме по рамото и ми стисна ръката. „Всичко е наред, моето момче! Заслужил си я!“

Така мина дипломният ми изпит. Да ти разказвам какво последва след това, ми е трудно. От силното вълнение просто ми се губят моменти. Прибрах се у нас. Нашите ме прегърнаха. Майка ми бе

сготвила любимото ми ястие, а аз все не мога да се успокоя. Не мога да повярвам, че вече съм инженер. Годиците така бяха смачкали самочувствието ми, че това събитие ми се виждаше нереално като фантастичен филмов сюжет.

През юли трябваше да ида в София, за да си взема дипломата от института. Дадох ми я срещу подпис, пак в оная старичка канцелария с олющените бюра. Администраторката ми подаде пакета заедно с една кутия. На учудения ми поглед отговори: „Това ти е наградата за отличния успех през времето на следването — фотоапарат. Пази го за спомен от нас. Наистина много се измъчи, момче... Но успя! Поздравявам те за смелостта!“

Нямаше начин, тая моя радост трябваше по някакъв начин да бъде споделена. Имам един добър, по-млад приятел, който живееше тогава на квартира срещу посолството на Великобритания. Той беше в изпитна сесия, защото бе тръгнал по същия трънлив път като мен.

Кооперацията беше стара, с един допотопен, раздрънкан асансьор. Застанах пред вратата на квартирата. Звъннах на звънеца. Никой не се появи. Явно беше излязъл. Нямаше смисъл повече да го чакам, защото часът за влака приближаваше. Извадих тефтерчето, откъснах един лист и написах на него следното знаменателно изречение: „При пожар позвъни на телефон 160!“

Излязох навън. Булевард „Толбухин“ беше огрян от силното юлско слънце. Редки минувачи вяло пресичаха паважа при светофарите. Някакъв тролей призвънна с клаксона и с тихо свистене на гумите отмина. Реших да вървя до жп гарата пешком. Времето до тръгване на влака щеше да ми стигне за тая разходка. Бях като пиан от радост. Стисках дипломата и наградата в лявата ръка, а с дясната бършех оросеното си от пот чело. Някъде към Университета така се бях улисал, че понечих да премина булеварда далеч от пешеходната пътека. При нормално състояние никога не бих го сторил. Правехме го само като студенти след осмодекемврийски купон.

Тръгнах по паважа, без да се оглеждам. В последната минута с крайчето на окото си съзрях един лек автомобил да приближава с голяма скорост. Деляха ме само метри от него. Стреснах се, отскочих внезапно и той мина на сантиметри от левия ми крак. Така и щях да си загина с диплома в ръка. Не можеш да повярваш, нали? Така беше. Адреналинът бе нахлул в артериите ми и бях готов да запаля пожар

или да извърша каква ли не глупост. Надали обикновен дипломант би сторил същото. Аз обаче бях чакал цели 14 години за този ценен документ, който щеше да обърне живота ми в съвсем друга плоскост. И го обърна... Сега много хора ми се подиграват, че съм следвал 14 години, че „едва, едва съм станал инженер“, но как е в действителност, сам си зная. Ще прием ли по още едно кафе бе, Пенчо?

— Стига ми. Това кафе е силно и ще ми обърка сърдечния ритъм. А оня твой приятел намерил ли беше бележката?

— Да, беше я видял, а вечерта ми звънна и каза: „Разбрах, че си се дипломирал. Честито! Та къде си се мъчил да подпалваш пожар? Успя ли?“

— Чакай аз да ти кажа пък как стои въпросът с моите емоции. Нали преди седмица ми умря кучката. Беше много сладичка, милата. Оперираха я и умря. Мама му стара, сякаш не ми умря животното, а близък. Сънят ме напусна. Цяла седмица ми бе едно чоглаво. Не ми се ядеше, не ми се пиеше, овиквах жената за щяло и не щяло. Това куче ми беше на сърцето. Сега изведнъж у мен настъпи някакъв вакуум.

Една сутрин, като тръгнах за работа, видях едно кутре до входа. Скимтеше жално от глад и ме следваше. Наведох се, вдигнах го, а то като усети топлината на ръката ми, утихна. „Намери си стопанин“ — казах му и го прибрах.

Та така, при теб емоции с дипломата, а при мен с кучетата. На всеки в душата се таи една човешка болка и слабост. Докосни я и тя ще зазвъни, та чак ще запее.

Тия мургави красавици май пак се зададоха. Нещо не им върви бизнеса. Какво ще кажеш? Да ги викна, за да ни ударят по едно гледане на ръка?

— Аз нямам пари! — изложих откровено старата си сентенция.

— Нищо! Аз ще им платя, пък ти после ще се реваншираш от заплатата. Пия черно и силно кафе, предпочитам „Мока“. Ако не намериш, може да бъде и „Нова Бразилия“. Е?

— Давай! Тия „специалистки по бъдещето“ могат и да познаят. Миналото вече си го зная.

— Ей, булка-а-а-а! Я ела насам! Я да видим дали ще познаеш на това момче дали му е истинска дипломата, или си я е купил?

— О-о-о! Истинска е!... Мочето е много добро! Виж как са смее само! Добро моче е! Като го гледам си мисля, че е май от нашио сой.

Ние си обичаме огино и без него не можем.

ДЕСТИНАЦІЯ КАРЛУКОВО

Има едно малко селище в България. То се намира в приказно красива местност в самото поречие на Искъра. Природата там е чиста, а хората приветливи и трудолюбиви. Името на това селище обаче, по едно стечение на обстоятелствата, още от царско време е станало нарицателно.

Тия дни споделих пред едни колежки, че ми се налага да ида по служебна работа до гарата в Карлуково. Едната от тях, знаех, че е голяма майтапчийка, ме попита: „А ще влизаш ли там? Как се влиза, с пропуск или само с лична карта? Напиши си впечатленията и после ни ги разкажи. Само гледай да не те изненадат с инжекция, че после бягане оттам няма...“ и т.н. Знаех, че има предвид популярния стационар за лечение на психично болни. Не се и опитах да давам сериозни обяснения. Явно те нямаше да прозвучат убедително, затова отвърнах с подходящ тон и подходящи реплики. Така сложих точка на неудобния коментар.

Последните дни на това лято бяха много горещи, както обичаха да казват „Дърво и камък се пукаше от жегата“. Наложих се да пътувам няколко пъти служебно с влак до Червен бряг. Ако някои не знаят, то ще поясня, че той се намира съвсем близо до Карлуково, само някакви си една или две железопътни спирки. Обикновено пътнишките влакове за този град са стари съветски мотриси, произведени през далечната 1973-та, които са така амортизирани, че не знаеш в кой момент ще се разпаднат. Седалките са тесни и продънени, прозорците така надраскани с графити, че не можеш да видиш нищо от околния пейзаж. Друсането в тях е пословично. Достатъчни са трийсетина минути пътуване в тях и се чувстваш вече разкапан от вибрациите. Започва да ти се гади от всевъзможните смрадове, а ходенето до тоалетните в тях е едно от големите изживявания, в неприятния смисъл, разбира се. След подобно пътуване банята е задължителна, защото неминуемо влизаш в контакт с нахалните насекоми, които обикновено популират по козината на бездомните кучета. Тук те са задължителният атрибут към влаковия билет.

ХУХАВЕЛАТА

Тоя ден пътувахме с Джофи, моя колега — електротехник за една обща работа до Червен бряг. Бяхме изчислили, че са ни необходими само два часа, за да я свършим. Щяхме да успеем да хванем навреме обратния пътнишки влак за Мездра. Експресът от Варна не ни беше удобен, защото пътуваше в голямата обедна жега. Имахме информация, че не му работят климатиците.

Мотрисата ни друсаше яко, така че мозъците ни постепенно добиваха вид на добре разбита чорба от свинска пача. Опитвах се да дремна, но постоянно се стрясках при някое люшване на вагона. Не бях спал човешки сън цяла седмица — ненормалната жега по това време на годината ме мъчеше дори нощем.

Джофи беше в подобно положение. Хвърлях чат-пат поглед към него, за да се уверя, че неволята ни е обща. В един момент се преборих с дрямката, отворих чантата и извадих книжката със sudoku. Тя ми беше спасителният инструмент за убиване на скуката при пътуването. Опитах се да реша някой от по-трудните ребуси, но така и не ми се удаде. Умората отново ме надви. Клепачите ми се притвориха и главата ми задрънча по зелената облегалка в такт с друсането на возилото. От отворения прозорец леко полъхваше хладинка...

В просъница чух някаква силна гълчава. Контрольорката беше спряла досами вратата и се надвикваше с един пътник, чийто глас наподобяваше гласа на разсърдена селянка.

— Няма какво да ми обясняваш повече! Хайде, слизай, да не викна началник-влака... Нямаш билет, а само лаеш.

— Не е твоя работа. Я да видим какво ще ми направиш! Няма да сляза пък! Я да видим!

— Слизай! Чуваш ли какво ти казвам! Ще те хвана и ще те изхвърля!

— Хайде, изхвърли ме де!

— Ама само с теб ли ще се разправам...! Сега ще видиш какво ще ти се случи!

Ядосаната контролорка тресна вратата и изчезна. Настана тишина, само някакво хихикане и кикотене се чуваше от съседните пътнически сепарета. Тишина...

След туй отново се извиси същият глас, закаканиза, но тоя път беше уплашен и боязлив.

— Ма тая наистина ще ме изхвърли...! Малиий, ще ме изхвърли... Чакай да ида назад!...

След няколко мига край мен профуча един индивид, за който трудно можеше да се каже, че прилича на човек. Беше слаб, силно брадясал, с изпито, мръсно лице. На главата му, въпреки силната жега, бе нахлупена пепелява на цвят, зимна плетена шапка с пискюл. Облеклото му се състоеше от някакво зимно палто с вълнена яка, което беше цялото нарязано на ивици. Тези ивици висяха от него и се люлееха на всички страни. На гърба си носеше малка синя раничка, от която се подаваше смачкана празна бутилка от минерална вода. Ръцете му бяха толкова мръсни, че надали можеше да ги измие обикновения сапун.

Индивидът мина през полупразния вагон и се плъосна на крайната седалка. Вероятно си мислеше, че няма да го забележат. Забелязаха го! Контролорката заедно с началник-влака се приближи плътно до него и го започна отново. Началникът извади някакъв кочан с индиго и се приготви да пише.

— Хайде сега, плащай си билета, момче!

— Моля ви се, моля ви се, моля ви се... Няма повече да правя така! Нямам пари, нямам стотинка... Няма повече да правя така, ще работя, ще събирам хартии и ще си платя. Сега ще сляза и ще събера хартии и ще платя. Много ви се моля! Няма повече да правя така...

Тоя цирк стана повод няколко любопитни глави да се подадат над облегалките на общия вагон. Репликите на психаря бяха така притеснителни, че контролорката и началник-влака се стъписаха.

— Ще те сваля сега на тая спирка, хайде, момче! — началникът го хвана за лакътя и го задърпа.

Оня се отскубна, легна на пода и се затъркаля. Беше невъзможно да му се въздейства по никакъв начин.

Някой от пътниците се обади весело:

— Оставете го! Не го ли познавате? Това е Хухавелата. От всичко най обича да пътува с влак. Сутрин се качва на Карлуково и пътува до

Горна Оряховица. Понякога стига чак до Варна. Никой не му обръща внимание. Пари няма. Събира стари вестници на гарата в Червен бряг и каквото събере, си купува за ядене. Едва изкарва за баничка. Оставете го. Не пречи на никого. Той е от контингента на Карлуково. Кротък луд е, не е свадлив, само дето много плямпа. Това му е кусурът. Там явно не ги хранят добре и е намерил начин да си изкарва прехраната по пътя...

Контрольорката и началник-влакът осъзнаха безизходната ситуация, размениха си няколко думи и си отидоха.

Хухавелата стана от пода, намести раничката на гърба си и се втурна към тоалетната. Явно събитието го бе развълнувало и предизвикало физиологичната реакция. Разменихме погледи с Джофи. Той се усмихна и каза:

— Тоя образ поне още се усеща, когато му се допикае, иначе представи си в тая жега какво би станало...

ВОЛОДЯ

С Джофи сме си добър екип. Правим, каквото правим, накрая винаги оставаше време за по едно кафе. Много я обичаме тая напитка и двамата. Редуваме се да черпим. Познаваме качеството на кафето от всички кафе автомати по жп линията от Мездра до Горна Оряховица. На гара Червен бряг обаче знаем, че автоматът пуска рядко и с мирис на мухъл кафе. Затова се отбиваме при Манекенката. Така сме си нарекли продавачката в гаровия павилион. Беше симпатична слабичка жена. Имаше хубава усмивка и бе приятно приказлива.

Тоя ден свършихме работа половин час преди идването на влака. Стояхме на перона и довършвахме разговора за техническия проблем, който току-що бяхме отстранили.

Беше мой ред да черпя кафе. Изправих се на бара пред Манекенката и поръчах три кафета, за мен, за Джофи и за Ицо. Ицо беше местният ни колега, който ни съдействаше при работата.

— Три дълги, едното без захар, а другите две с много, като да стоят бъркалките прави в чашите.

Манекенката разбираше от майтап. Усмихна се и пусна машината за кафето. В един момент погледна зад мен и се развика:

— Разкарай се! Излизай! Марш навън!

Обърнах се. Зад мен се бе изправил един интересен висок индивид. Имаше вид на много интелигентен човек, защото носеше къса синя вратовръзка на фона на небесно синя риза. Тая особеност не можеше обаче да скрие налудничавия му поглед. Всичко синьо по него, от ризата до вратовръзката и дънките беше покрито с големи мръсни и мазни петна. Дънките му бяха три номера по-широки. Бяха привързани с канап, който обаче не им пречеше да висят по един невероятно комичен начин.

— Няма кафе, няма и вестници! — Манекенката беше категорична.

— Защо овикваш човека? — попитах. — Какво ти е направил? Пие му се кафе и му се четат вестници.

— Пие му се, ама като се доближи и ми се сгажда. Не го ли усещате как смърди. Ако заседне тук и пет минути, клиентите ми не влизат.

— Хайде марш, бе!

— Тиии... Тиии... Йорданка Фандъкова ще те оправи! Тя ми е братовчедка, нали знаеш? Нали знаеш... Знаеш, знаеш... — Индивидът се опита да пореше с пръсти стърчащата си на всички посоки сплъстена коса. Така и не успя, оцъкли очи и продължи... — Йорданка Фандъкова! Тя ми е първата любовница! Чуваш ли? Първото гадже ми е!

Внезапно по радиокасетофона прозвуча някаква маршова песен. Не бях я чувал. Говорителката обяви, че това е новият химн на политическа партия ГЕРБ. Ха сега де! И ГЕРБ си направиха химн.

— Джофи, ти как си с поезията? Дай да си измислим текст за химн, а аз ще уредя композитор за музиката.

— Гледай го тоя!... Виж го!...

Погледнах психаря. Той се бе изпънал като струна. Бе вдигнал ръка в поза „козируване“. Мълчеше тържествено с отправен към тавана изцъклен поглед.

— Не го познавате... — започна Ицо. — Това е Володя. Безобиден е. Учеше някакво висше, скъсали го на математиката и превъртял. Сега обикаля павилионите и моли да го черпят с кафе. Ако му подарят някой вестник, отваря го на правителствените новини и започва да чете на глас с една патетика, която рядко се среща. ГЕРБ е любимата му политическа партия. Дори ходил в клуба им, за да се регистрира за член. Изгонили го и оттам. Нещастник е, без семейство и родители, но какво да му кажеш. Полежал малко в психиатрията на Карлуково, но като видели, че е кротък — пуснали го. Може да е за добро, може и не, обаче не му е леко на човека. На кой ли му пука за лудите в тая наша България?

Допихме бавно кафето. След минута дрезгавата свирка на старата мотриса извести, че навлиза в перона. Трябваше да тръгваме...

ГОГО ЦИГУЛКАТА

Беше петък. С Джофи ни се налагаше да идем до Червен бряг за проверка по един сигнал на тамошния шеф на филиала. Тръгнахме рано, малко след изгрев-слънце. Небето се беше оцъклило без нито едно облаче. И днес щеше да бъде адски горещо. Така поне го очаквахме. Джофи си бе нахлузил работния панталон, бе праметнал през рамо работната чанта и дъвчеше дежурната тестова баничка. Аз влачех куфарчето с документите, накуцвах с единия крак и бързах, доколкото можех, защото по моя часовник влакът щеше да тръгне всеки момент. Старата болка в стъпалото ме мъчеше.

Червен бряг ни посрещна с горещия полъх на вятъра. Коловозите на железопътните линии лъщяха на слънцето като полирани, а сухата трева между тях жълтееше и бе готова да се самозапали. Полигонът на поделението беше пуст. Работниците се бяха изнесли рано по обектите. Посрещна ни бившият началник, Камен. Усмиваше се, и крачеше с една ведро и бодра походка. Казахме му за какво идем. Той се усмихна още по-широко и каза: „Гледайте! Ние сме редовни отвсякъде. Ако откриете нещо, пишете. Нали това ви е работата?“

Нищо нередно не открихме, само там някакви дреболии, за които не би било редно да се пише сигнал, но при положение че беше вече написан, задължението ни бе да го проверим. Разговорът се обърна на делнични и житейски теми. Седяхме на една стара траверса в сянката на стрелочната кабина, когато недалеч от нас мина един образ, за който е интересно да се разкаже.

— Това е Цигулката. Наш човек е, но вече е пенсионер. Въдичарството му е в кръвта. Става в полунощ, приготвя такъмите и отива на Искъра. До изгрев-слънце вече е напълнил раничката с мренки и кленчета. Тоя човек май въобще не спи.

— А защо му казвате Цигулката? — попитах просто така, от любопитство.

— Свири на цигулка, интелигентен човек е. Родителите му били много амбициозни хора. Купили му цигулка и решили да го направят

музикант. Вероятно музиката в началото не го влечала много, защото често го побийвали. Изучил музиката, човекът обаче превъртял. Сега свири перфектно, но приказката му е една несмислена.

— Така става понякога. Малки деца не се бият, защото психиката им е много крехка.

— Минали години, пораснал, но с музика вероятно не могъл да си осигури хляба. Започнал работа при нас като работник. Сега ходи на жп линията с другите работници. Сменява релси и траверси. Винаги носи със себе си цигулката. Като спрат работниците на почивка, той вади цигулката и започва да им свири ноктюрното на Шопен.

При едни силни горещини превъртя съвсем, та трябваше да полежи малко в Карлуково. Изписаха го и дойде пак при нас. Така е. Работи добре човекът, защо ще му намираме кусур. И той трябва да яде хляб. Да идем на гарата, че влакът ви ще пристигне всеки момент.

— Виждам, че и Цигулката се е запътил натам...

— Да, като налови риба, ходи на гарата и раздава. За ръководителя движение — две мренки, за началник-влака — три, за продавачката от павилиона — беловари. Тя обича дребната риба. След като ги раздаде, изважда цигулката и започва безплатния концерт. Любимият му музикант е Шопен, а ноктюрното му е на сърцето. Слушат го, пляскат му, а после го черпят с кафе. Та така... Ето го, идва към нас...

Цигулката наближи усмихнат. Беше обут в три четвърт дънков панталон, гладко обръснат, с изгорено от слънцето лице. От раницата му стърчаха две въдици с обтегната на тях жилка. Малка платнена торбичка висеше досами бедрото му.

— Хвана ли нещо днес, Гого? — подхвана го на приказка Камен. Цигулката се усмихна широко, протегна мълчаливо ръка и показа доближени двата си пръста.

— Нищо не си хванал? Не може да бъде! Вярно ли е?

Цигулката отново демонстрира жеста с ръката, после бръкна в торбичката и извади полиетиленов плик с десетина едри мренки. Погледна ни и намигна с дясното око.

— Ех, Гого! При теб няма пропуск... Браво!

Цигулката бръкна в плика, извади рибките и ги раздаде. После свали раницата, измъкна от нея една вехтичка, олющена цигулка.

Постави я под брадата си, дръпна лъка и засвири унесено ноктюрното на Шопен.

Някъде в обедната мараня откъм Плевен се зададе мотрисата, която щеше да ни вози до Мездра. Тя изсвири продължително и с леко поскърцване се плъзна в гарата. Взехме си сбогом с Камен и се качихме.

Вътре беше някакъв горещ ад. Отидох до прозореца и подадох глава навън. Цигулката си стоеше на същото място и свиреше унесено. Около него се бяха събрали нови слушатели. Те го слушаха усмихнати, но едва ли го разбираха.

В СТУДЕНИЯ СЛЕДОБЕД

Пази боже да ти дойде моментът за пенсиониране, особено ако се наложи да си плащаш недостигащ осигурителен стаж! Изведнъж ти се струпват цял куп проблеми, главният от които е въпиещото безпаричие. Няма доход, няма работа, няма пенсия, няма нищо. По-скоро има, но това по правило е тревожното безсъние и едни мисли, които са в пълно противоречие с така препоръчваната позитивна нагласа. Че как да няма, когато във важния момент повечето издадени ти пенсионни документи се оказват объркани и за да се оправят, трябва да се бутне рушвет на лицето, което ги оправя. Да предположим, че се стигне до оправяне. Следва обаче друго изпитание — чакане на опашка пред пенсионните гишета в регионалния клон на НОИ. Чакането по правило е около три часа, след което ти се обяснява, че документът е отново объркан. Дава ти се срок три дни за корекции и те оставят да повториш геройски по-горното занятие. И така нещата се развиват, докато усетиш, че се озоваваш в дяволски кръг, при който главното е — изпитание на нерви и търпение. Накрая плащаш стаж, а той поглъща цялото ти спестяване. Без да се усетиш, падаш в дъното на класация за мизерно съществуване. Започваш да се питаш: „Абе аз ще оцелявам ли през тая зима, или ще поръчам поп с приятен глас за по-комфортно отпътуване?!“

Воден от подобни мисли, реших да пробвам познатия ми изпитан номер, да ида на гости на моя по-възрастен братовчед Гелето и да обърна нещата и мрачното си настроение в по-различна посока. Гелето е големият сладкодумец на нашия вече отмиращ род. Само половин час престой в негово присъствие е достатъчен да сложи край на всякакви негативни емоции. Знаех го и не се поколебах да го сторя. Имаше и повод за това. Беше ми заръчал да го снабдя с материал за любимата му топла пача, свински крака на възможно най-евтина цена. Скъсеният му от счупване крак не му позволяваше да ходи на далечни разстояния и поради това от време на време му върших дребните услуги свързани с път и със снабдяване.

Чухме се по телефона. Купих му така желания материал за пача и се запътих към него. Беше седнал на дървена пейка на външната тераса. Печеше едри чушки в някакъв стар пържолник от времето на ранния социализъм и попийваше от чашка ароматно кафе.

Като ме видя, очите му светнаха. Разбра, че ще има сладки приказки поне колкото за две — три кафета. Знаеше, че моя милост

също бе почитател на ароматната напитка.

Отвори входната врата, направи ми място до себе си, отсипа ми кафе и започна комичния си монолог. Заслушах го с неподправен интерес.

— Кафето, братчед, е истинско и добро, само когато се направи с много материал. Иначе става нещо като кафеен чай. Много важно е да се вари малко време. Кипне ли, трябва да се свали веднага от огъня, за да се запази ароматът му.

Той подбутна с дървена клечка двете изпечени чушки и продължи.

— Е, като сме се събрали така цялата навалица, ще ти разкажа как живеехме навремето ние, партийните секретари.

ИЗПРАЩАНЕТО

В нашето предприятие, а и в повечето предприятия по онова време, имаше три важни личности: директорът — другарят Манастирски, профпредседателят — Тони и моя милост — партийният секретар. Нашата дума се чуваше навсякъде. Имахме властта да колим и бесим, само че на практика това ни бе забранено, но така е думата.

Работното ни време бе специално, отличаващо се от това на работниците. През обедната почивка излизахме един час по-рано. Ходехме да хапнем по шкембе чорба в „Космос“, най-модерната закусвалня в града. След това се оттегляхме в стаята за специални гости и жулехме картите два часа на спокойствие. Прибирахме се на работа, колкото да ни видят другите, а вечер си ходехме взаимно на гости, за да продължим обедния картен маратон. Тези сбирки траеха почти до полунощ при усилена дегустация на домашно или кръчмарско вино. Аз тогава пиех само мента, но покрай другаря Манастирски свикнах и на червено вино. То разлика почти няма, защото напиването си е едно и също, само времетраенето за него е по-различно.

В началото на малките часове, порядъчно наквасени, решавахме да си тръгнем. Тони живееше някъде наблизко и пръв напускаше купона. Аз си тръгвах колебливо, а другарят Манастирски, виждайки несигурното ми състояние, решително заявяваше: „Аз няма да та оставя да си идеш така, а шъ тъ изпратя!“ Хващахме се под ръка и тръгвахме за към нас. По онова време живеехме с жената на квартира близо до площад Благоев. Щом стигнехме площада и започвахме да се разделяме.

Прегръщахме се, целувахме се, кълняхме се в приятелство, а когато настъпеше време за раздяла, мен нещо ме хлъцваше и заявявах решително: „Другарю Манастирски, ама как ще тъ оставъ да си идеш сам в тая тъмница. Ще те изпратъ само хей дотам...“

Изпращах директора, но скоро това „дотам“ се оказваше началния пункт на тръгване. Просто без да усетим стигахме отново до

жилището на другаря Манастирски.

„Абе, Геле, кво направихме с теб, бе, та дойдохме пак до нас“? „Знам ли кво направихме бе, другарю Манастирски...?“ — отвърщах аз и си тръгнах решително. Решителното ми тръгване бе такова, че на другаря Манастирски му се струваше твърде подозрително и отново заявяваше: „Няма да та оставя така. Не си във форма, мой човек. Щъ тъ изпратя!“ И така, изпрацането се осъществяваше по няколко пъти, докато най-накрая се озовавахме или у нас или у тях. Жена ми щом ни зърнеше и възкликваше: „Абе сладури, какво правихте досега? Че сте пияни се вижда с просто око, ама поне защо се мотааете из тъмницата, а не дойдете да си легнете? Хайде, хубостнико мой, лягай тук, а вие, другарю Манастирски, лягайте на тоя диван. Утре ще ви направя по едно силно кафе, за да можете да се придвижите до работа.“

Та така приключваше нашето изпрацане, или у нас, или у тях. На другата сутрин с другаря Манастирски, гонени от бесен махмурлук, пийвахме по едно силно кафе и тръгнахме за работа с едно чувство за виновеност, каквото винаги се пораждаше след подобно „изпрацане“.

ОБЛОГ

Ти може би не помниш, защото си много млад, но навремето през социализма, редовно, мине не мине месец и раздаваха премии. По правило директорът определяше на кого колко ще се даде. Контролът на премиите правех аз, партийният секретар. При мен идваха списъците с предстоящите за раздаване пари. Аз ги преглеждах, давах мнение и се подписвах.

Веднъж, при една такава процедура, реших да видя на кого колко е написано. Първото място беше за директора. След него следваше Тони, профпредседателят. Кина касиерката винаги я пишеха на трето място. Потърсих себе си. Открих се в дъното на списъка с някаква мизерна сума. Протестирах пред другаря Манастирски, а той ми отговори: „Ти, другарю Ангелов, нали знаеш, че партията е призвана само да гради, а не да се гуши с пари... Така че млъквай и взимай каквото ти се предлага...“

Аз, разбира се, млъквах, нали си бях идеалист и партийно възпитан!

След като вземахме премията започваха купони с пържоли и домашно вино. Абе, беше един живот... още го помня с умиление.

В един подобен ден другарят Манастирски смени процедурата със следните думи:

— Ангелов, решил съм да се хвана с теб на един облог. Зная, че пиеш мента и реших да ти предложа състезание. Давам ти една бутилка мента, ти я изпиваш и минаваш хей там... Виждаш ли оня тротоар? Ще вървиш по него. Ако се отклониш и стъпиш на асфалта — губиш и ще ме черпиш бутилка коняк „Плиска“. Ако успееш, имаш от мен две бутилки мента от оная, хасковската. Разбрахме ли се?

Нямаше начин да не се разберем, щом го кажеше другарят Манастирски, още повече че ментата ми се услаждаше повече от ласките на жена ми. Тук беше моят звезден момент да проявя находчивост и изобретателност. Винаги си ги имам, особено когато се отнася до тая пуста мента. От опит зная, че любимото ми питие

започва да ме хваща на третата минута след изпиването. Значи, всичко трябваше да бъде свършено преди тая фатална трета минута.

Взех аз бутилката. Отпуших я. И като я захапах, я пресуших за има-няма двайсет секунди. След това бързешком припнах към тротоара. Минах го за не повече от две минути. Е, накрая усетих, че ми причернява, но го минах. Усмивката на другаря Манастирски беше замръзнала на устните му. Този номер той, разбира се, не очакваше. Плесна с ръце от яд и викна на чистачката: „Тунке, ето ти пет лева. Иди до бакалията и купи на тоя смок две бутилки мента от оная, хасковската.“

Та така спечелих облога. После обаче се наложи да ме носят, защото краката и при най-великото мое усилие отказваха да ме слушат...

НА ЛОВ

Надали знаеш, че тате навремето беше ловджия. Беше един слабичък, жилав човечец, само кожа и кости. Тръгваше ли обаче да ходи, друг като него нямаше. Можеше да върви цял ден, без да се умори, а накрая, ако случайно дават мач на „Ботев“ — Враца, седеше пред телевизора, сипваше си чашка червено вино и следеше мача до самия му край. Единственият му проблем при тези ловджийски набези беше, че ако духнеше вятър, имаше опасност да го отвее. Затова си слагаше камъни в джобовете и тръгваше. Обикновено ходеше на лов с чичо Мето и с неговите две кучки. Никога не пропускаше да удари някакъв дивеч. Идваше си я със заек, я с яребица или пъдпъдък, според случая.

Следях с интерес тези му ловджийски подвизи и постоянно му досаждах. Молах се да ме вземе със себе си на лов. Той, разбира се, ме изслушваше търпеливо. След това, без да каже и дума, тръгваше сам, оставяйки ме с угасналата надежда.

Веднъж, след една моя настойчива молба, изрече своето равнодушно „добре“ и тръгнахме заедно. Имаше уговорка да се срещнем с неговия брат, чичо Мето, на разклона между селата Крапец и Върбешница.

Ти да не мислиш, че тоя разклон е близо? За тате разстоянията нямаха значение. От дома до това място имаше към дванайсетина километра. При лова, по правило, се ходи много пеш.

Тръгнахме рано и след усилен ход към десет часа бяхме там. Чичо Мето и двете кучета ни чакаха. Превалихме един баир, слязохме в малка дъбова горичка и както се очакваше, тате удари заек. Чичо последва номера му и закичи два на пояса. Аз само подтичвах край тях, молах се да ми дадат да гръмна, но те не ми обръщаха внимание. Ходихме, ходихме — и така цели два часа.

Повече дивеч не успяха да застрелят. Към обяд превалихме Стефанка. Това е една местност над нашето лозе. Седнахме да

обядваме. Моите нозе трепереха издайнически от умора. Не бях свикнал на подобен усилен ход.

Хапнахме и продължихме прехода към Шаровитица. Минавайки край нашето лозе усетих, че вече губя сили и едва пристъпах. Тате и чичо Мето вървяха бодро, сякаш не бяха минали повече от двайсет и пет километра. Аз обаче сдах багажа. В един момент се пресрамах и заявих на тате:

— Аз ще остана да спя на лозе, а утре ще се прибера сам.

Тате само ме погледна ехидно и нищо не каза. Тръгнаха да се прибират за Враца, защото слънцето вече залязваше. Моя милост пък едва успя с последни сили да се добера до старото легло и се забравих. На сутринта ме бе налегнала такава мускулна треска, че едва пристъпвах. Прибрах се, обаче вече и не помислях за лов.

В една ранна неделна утрин тате ме попита: „Е, какво? Ще ходим ли на лов?“ Аз, криейки поглед от неговия, смънках притеснено: „Тате, утре ще имаме контролно по математика. Трябва да решавам задачи...“ Той не каза нищо, само измънка своето „добре“, нарами пушката и тръгна... Разбира се, не ми предстоеше контролно, но се срамувах да си призная, че оня лов ми беше взел силите. Грабнах топката и тръгнах да играя редовния си махленски футбол.

Гелето се умълча. Погледна ме съжалително и каза:

— Това с тия УП-та не е от днес. Въртят те, защото искат да им пуснеш пари. На един приятел от Козлодуй му казали, че архивът бил изгорял. Човекът не повярвал и дал 200 лева на съответното лице. А то... след няколко минути заявило, че от всички документи, само неговите били запазени и написал УП-то на човека! Представи си! И с мен имаше подобен случай, но ти не му мисли. Виждаш ли го оня пес у съседа. Цял ден джафка, та ми размъти мозъка. Решил съм да му пукна с пушката на тате. А-а-а, млъкна най-сетне! Ами да, писнало му е да стои вързан на едно място. Ето, отвързаха го и млъкна. А сега да ти разкажа как си поисках от секретарката на другаря Манастирски...

Гелето съзря угрижения ми незаинтересован поглед, прибра опечените чушки в един полиетиленов плик и зиморничаво размърда рамене.

— Абе, на мен ли ми е толкова студено, или времето си е такава?...

— От времето е. Тая сутрин казаха по радиото, че е било минус два градуса. По земята бе паднала слана. И аз се вкочаних. Май ще трябва да тръгвам...

Станах, оправих шала под шушляковото си яке и се запътих към изхода. Гелето ме изпрати до входната врата, пална цигара и се закашля дрезгаво. В падащия мрак светлините на близката бензиностанция светеха като ярки опалови кристали. Откъм железопътната гара се чу свирката на видинския влак. Той изтрака с колела и отмина като някакъв неясен призрак.

МИСТЕРИИТЕ НА ДОЧО

Паднала е тежка мъгла. Клоните на близкия орех са заскрежени и поскърцват от лютия мраз. Леденият вятър ги люшка насам-натам в неравен ритъм.

Видинският влак профучава край старата сграда на жп работилницата и влиза с остро изсвирване в гарата. Кой ли безумец пътува сега при тия ниски температури? Всички знаем, че в такъв студ се пукат релси и влакове дерайлират на поразия. Знаем си го само ние обаче, служителите от местната железопътна секция.

Седнали сме в малката стаичка на дефектоскопистите, наобиколили стария разнебитен калорифер. Той е може би на 30 години, но още събира душа да ни топли. Мощен е. Дискът на електромера ще се спуска да върти от него, но на кой ли му пука. Никой не спазва строго предписания лимит на тока. Няма да се поболеем я, ние, най-добрите специалисти по железопътна дефектоскопия в целия северозапад. Човекът, който следи за токовия лимит, е също край нас и в момента чопли някакъв частпром. Другите, все момчета от сой и калъп, разтягаме дълги лакърдии на всякакви теми, от които най-важните са: „Кога ще се дава месечният аванс?“ и „Ще има ли ваучери за храна в близките няколко дни?“.

В един чудесен момент на оживения коментар входната врата се отваря и вътре нахълтва Дочо, заедно с цял облак пара. Стаичката е много малка и тясна, истинска дупка, облепена със стари календари, снимки на голи хубавици и какви ли не още стимулиращи духа плакати.

— Мамка му и студ! — казва като дежурен поздрав Дочо. Поглажда вледенените си и почервенели от студ бузи, потрива ръце и тропа с крака. Сивият му габардинен балтон му бе толкова тесен, че окръгленото коремче надничаше палаво през цепнатината между двете разкопчани отпред копчета. — Хващам се на бас, че навън е поне двайсет градуса под нулата. Има ли желаещи? Май няма! Ами аз печеля тогава!

Страстта на Дочо към хазарт беше пословична. Впрочем той имаше много страсти, като се започне от контрабандна търговия с цигари и се мине на безбройните му приключения с мургани хубавици от контингента на най-древната професия.

Ако на някой му хрумне все пак налудничавата идея да проведе конкурс за най-голям любовник в железопътното предприятие, Дочо би взел всички първи, втори и трети награди, заедно с поощрителните. Нямаше равен на него в това отношение.

Слушайки го, човек мигом би си помислил следното: „Абе, какво ме събра с тоя сексуален маниак?“ След това би се разколебал тутакси, защото въпросният индивид пускаше невинно някаква сентенция от рода на: „Тя беше прекрасна, с прекрасни сини очи, които биха те отвели в рая. Бях там, повярвайте ми, бях в рая... С нея!...“

— Давай бе, Дочо! Разказвай как мина рандевуто. Ама по-подробно...

И Дочо започваше с всички подробности и детайли, които приковаваха вниманието на слушателя.

— Абе, ти пак си се влюбил?! Познах ли? — подкачи го Еци, нашият началник.

— Да! Ами да! Да! — При тези думи, Дочовият поглед се зарейваше някъде в пространството, след това изваждаше един от четирите си мобилни телефона, набираше някакъв номер и започваше нескончаем разговор, от който околните долавяха само думи от рода на „любима“, „омайно пиленце“ и „рана на сърцето ми“.

Ние си го знаехме, затова не му пречехме. Високият тон на разговора мигом спадаше, дори замлъквахме, за да може Дочо по-добре да излее трелите на душата си.

Ако ли пък не млъкнехме, Дочо скачаше на крака с джиесема и пъргаво излизаше отвън на студа. Там говореше с часове, докато му се изтощеше батерията на телефона или докато не му изтръпнеха пръстите на краката от студ.

Веднъж Пачко зададе интересния въпрос: „Колко ли плаща за телефон тоя образ?“

Всеки изказваше някакво предположение, но никой не познаваше, защото Дочо притежаваше незнаен брой мобилни телефони, които минаваха през ръцете на незнаен брой негови Изаури. Естествено, той плащаше сметките, като от време на време си

прибираще техниката, в случай че обектът на любвеобилните изживявания му омръзнеше.

Интересното в случая бе, че парите за него не бяха проблем. Той не разчиташе на служебната си заплата, а на някоя бързо скроена далавера, която в края на краищата му носеше изненадваща печалба.

Посещението му на работа беше краткотрайно, колкото да се разпише в книгата за присъствие. След това нозете му го насочваха към големите хипермаркети в града, Била, Кауфланд или Лидъл.

Ходеше винаги с голям, шарен сак, устойчив на тежък багаж. Пълнеше го с какво ли не, със сирене на промоционални цени, с маслини, кюфтета от соя, дори с презервативи, закупени от единствения сексшоп в града.

Вечер хващаше влака за Роман, където му беше, както казвахме железничарите, постоянната местостоянка. Обикаляше с пълния сак малките кръчмета, а когато сакът се изпразнеше, хлътваше в някоя бърлога, от която излизаше с отново напълнен, той път с контрабандни стекове с цигари сак. Те му служеха за ежедневната разносна търговия по гари и кантони.

Та има ли днес глупав железничар, който да пуши скъпите Вайсрой или Боро? Всеки практичен железничарски специалист, в тези времена на скъпотия и недоимък, смучеше плесенясалите сръбски ментета на половин или на четвърт цена от продаваните. В тоя смисъл Дочо беше манната небесна за пристрастените към тютюневата отрова.

Накрая се запътваше към дома, където го чакаше озлобена жена и още по-озлобена дъщеря. Подхвърляше им едно голямо замразено „кауфландско“ пиле и те мигом скриваха недоволни погледи. Това се казва мъж! Да носи, а не само да изнася!

Дочо го знаеше много добре и затова никога не забравяше въпросното пиле или килото сръбска наденица. Жена му бе свикнала на безбройните изневери и затова просто се въздържахе да коментира къде ходи и какво прави.

Поради това Дочо, без да иска мнението ѝ, пийваше една бърза ракия, обличаше габардинения балтон и изчезваше в посока, която и най-добрите детективи не можеха да проследят. Просто животът на тоя човек си беше една съвременна мистерия, пълна с приключения, опасности и парични удари.

— Кажи сега, Доче, защо ти е сърдита Дитка? — подхвана болния за него въпрос Еци. — Какво ѝ направи бе, човек? Кажи де!

Дочо го изглеждаше с детски сериозен, синеок поглед и с треперещ гузен глас си признаваше: — Ами изневерих ѝ с оная Петра от циганската махала!

— И как е разбрала? — не спираше да изяснява Еци.

— Казали ѝ! Имам си врагове, ти какво си мислиш?...

— Доче, по колко даваш тая година ракията? — внасяше малко разнообразие в темата Иван Жицата. — Иска ми се да си купя, ама от оная жълтата сливова. Ценен мехлем си направил...

— Двеста кила имам от нея, отлежала. Това лято сварих още петдесет. По пет я давам, искаш ли?

— Три кила от крак. Сега ли искаш парите, или на заплата?

— Абе, нали си имаме доверие, карай, на заплата. Имам и от онова червеното, дето искри и се точи на синджир. Искаш ли? Ще сгрешиш, ако не си вземеш. За него ще ти взема по три лева. Е, какво?

— Донеси една тубичка и от него. Ще го дегустираме тук, а после ще си го занеса.

Така, на бърза ръка, Дочо стъкмяше пазарлъка, изваждаше от чекмеджето на дивана пълния сак с цигарените стекове и тръгваше към канцелариите. „Далаверата“, както той определяше своята дейност, вървеше в пълен ход.

— Накъде се запъти пък сега? Счетоводителките не пускат любов.

— Те не пускат, но охраната на труда е тютюнясал и трябва да го спасявам.

— Хей, Доче-е, чакай, чакай... Абе, с тия два зъба си като перфоратор в трамвай. Кога ще ги вадим с клещите? Ти ще си носиш упойката. Няма да е наведнъж, а един по един.

— Ето, от това ме е най страх. Казват, че ако се насвяткаш с анасонлийка, не се усеща болка при вадене. Вярно ли е? Имам и от нея. Само трябва да се реша, но ще ида на зъболекар, на теб ти нямам вяра.

— Ха, ха-а-а... Как да ми нямаш вяра? Аз на цял куп магарета в село съм извадил зъбите, та на теб ли няма да мога — засмя се на глас Иван Жицата. Засмяхме се всички, защото Дочо бе реагирал на

въпроса с една детска реакция, която караше човек да го гледа с умиление.

Тези дни управата реши да обедини двата дефектоскопски екипа. Еци бе назначен за общ началник. Предстоеше събиране на екипите с цел взаимно опознаване и съставяне на годишния план за работа. Незнайно откъде се промъкна информацията, че при гостите има жена дефектоскопист. Понеже бяхме чисто мъжки екип, коментарите в тоя дух бяха повече от солени.

Наложи се Еци да инструктира специално Дочо за държането и обноските му през предстоящата среща. Знаеше слабостите му към женския пол и не пожали време и думи за обучение.

Въпреки всичко, срещата не мина без произшествия. Подготовката за нея бе на ниво. Бяха купени няколко пакета фъстъци, две бутилки кола, малка бутилчица уиски, десетина парчета торта и какво ли още не. Когато очакваният ден дойде, Еци разпредели местата за сядане на всеки от нас. Дочо бе настанен до входната врата, така че да може да излиза безпрепятствено, за да провежда „жизненоважните“ за него любовни разговори.

Колежката се оказа една мургава и закръглена млада жена. Визията ѝ отговаряше точно на вкуса на Дочо. Настаниха я досами прозореца. Разговорът започна задушевно със застъпване на всички служебни въпроси, които ни вълнуваха. Всички взехме участие в разговора, с изключение на Дочо. Той бе втренчил поглед в жената, без да мига и да диша. Нямахме начин тя да не усети агресивното му желание. Отначало колежката се изчерви, после се намръщи, наклони глава към Еци и го запита:

— Оня защо ме гледа така? Имам чувството, че мислено ми разкопчава презрамките на сутиена.

— О-о-о, Миме, не се безпокой! Той така си гледа. Нова си, хубавичка си и това му прави впечатление.

— Въпреки всичко, струва ми се, че е много нагъл...

— Доче, я иди до нонстоп магазина и купи още фъстъци. Хайде приятел, бързичко!

Така Дочо бе отпратен деликатно от нашия началник и реномето на екипа бе спасено.

Някъде след Новата година главната ни счетоводителка реши да даде прощален банкет по случай пенсионирането си. Бяхме поканени и

ние, дефектоскопистите.

На банкета имаше всичко, ядене на корем, пиене на отбрани домашни вина и ракии, а за музиката да не споменавам. Въпросната счетоводителка обичаше много италиански канцонети. Беше донесла няколко диска и DVD-то въртеше нескончаемо парчетата на Павароти, Челентано и Джани Моранди. Големият телевизор на стената се задъхваше от стари и нови видеоклипове. Навалицата слушаше, ядеше, пиеше и танцуваше до припадък.

Дочо, никой не знаеше тоя факт, бил страстен почитател на италианската музика. Така че, в така създадената обстановка, нашият колега бе извън себе си от кеф. След като изреди на танц всичките счетоводителки, личният състав, секретарката и чистачката, мина в настъпление към главната виновница за банкета.

То бяха танци, то бяха импровизации на денс хватки, то беше чудо. Възрастната вече жена се задъха и зачерви от умора. Дечо обаче, кален в подобни сбирки, не усещаше такава! Беше прихванал жената здраво за кръста и не я пускаше. Ръката му, като някаква палава катеричка, се движеше ту надолу от кръста, ту нагоре, дотам, докъдето смогваше да стигне.

Еци видя затрудненото положение и извиси глас:

— Абе, какви са тия полицаи, дето се мотаят пред входа на залата? Нещо оглеждат сградата, шушукат си и говорят по радиостанциите.

Дочо чу въпросната реплика, спря танца и замръзна от напрежение. Знаеше, че контрабандната му дейност с цигари е много опасна и трепереше да не попадне в някоя полицейска клопка. Розовите му пълни бузи пребледняха. Синият му, детски поглед, избледня и стана повече от тревожен. Устата му зяпна, замръзнала в няма реплика.

Главната счетоводителка използва момента, отскубна се от него и си седна на мястото. Някой любопитен отвори вратата, надникна навън и успокоително изрече:

— Няма никой! За какви полицаи говориш? Та те си пият някъде пиенето! Кой ли днешен полицейски старшина ще се мотае по улиците в тая гъста мъгла?

Всичко беше казано заради Дочо. Разбрахме го и се разсмяхме. Той обаче, като осъзна майтапа, въздъхна облекчено, усмихна се и

изтри стичащата се на бразди пот от пълното си, бузесто лице. Черната му железничарска вратовръзка се бе усукала и изкривила. Левият крачол на панталона му се бе набрал и оголил непраните от доста време наполеонки. Кафявият, домашно плетен вълнен пуловер се бе полуразкопчал и между двете средни копчета надничаше добре гледаното коремче.

Героят на вечерта, изправен във величествена стойка, стоеше леко разкрачен в едно видимо очакване. Широко засмяната му уста, откриваше двата дълги крайни зъба, които така и не се решаваше да извади. Очите му се смееха с един син, детски невинен, щастлив поглед.

— Хайде бе! Няма ли жени на тоя банкет? Няма ли танцьорки? Ето ме, цял-целеничък! Стоя и чакам да ви мине срама. Аз съм Дочо, не ме ли знаете? Дами канят!

В тоя момент някой въртна копчето на спряното DVD и от големия телевизионен екран се разнесе страстната песен на Адриано Челентано.

СТОТИНКАТА

Стачката в железниците вървеше с пълна сила. Влаковете пустееха на гарите. Хората се вайкаха, суетяха и се питаха, как ще се придвижват до дома и до месторабота? Стачкуваха и зърнопроизводителите. Блокирали бяха с машините магистрала и КПП-та. Никой от тях вече не вярваше на лъжите на правителството. Стачкуваха синдикатите срещу внезапните промени в пенсионната реформа. Страната се тресеше от народно недоволство. То бе преляло отведнъж, дълго време потискано и премълчавано. Човешки съдби се преобръщаха всеки ден, защото безработицата вилнееше неудържимо като някаква зла зимна фъртуна. Ставаше онова, което никой не бе очаквал преди изборите. Доверието в държавата рухваше главоломно. Кризата се зъбеше със свирепа паст срещу всеки беден българин, който досега все някак успяваше да преживява с мизерния си доход. Никой не беше сигурен за бъдещето си, защото нищо не беше сигурно. Днес имаше хляб, а за утре не се знаеше. Никой не можеше да стресне българина през вековете, но сега... сега ставаше точно това и ставаше бързо, без да пита и подготвя.

Казват, че бедността е порок. Дори да е така! Но затова винаги си има някаква съществена и много важна причина, която в повечето случаи е пренебрегвана. Една зловеща човешка съдба никога не бива да бъде отминавана с безразличие, поне докато изградената социална система се нарича „демократична“.

Подобни разсъждения обаче не вълнуваха вече Ангел, по простата причина че немотията бе затыпила съзнанието му до степен, от която вече нямаше връщане. Бяха останали единствено първосигналните желаниа от рода на „да се наям“, „да се напия“, „да намеря топло място за сън“.

Последните дни на ноември бяха изненадващо топли и сухи, щастливо обстоятелство, защото скъсаните му обувки нямаше да издържат изпитанието на дъжд и сняг. Излинелият балтон, единствената му защита от ноемврийския студ, почти не топлеше.

Зеленият пуловер под него беше целият на дупки, дрипав, не виждал игла и конец цяла петилетка. От два дни не беше ял. Последните стотинки бе дал за купичка кисело мляко, изгълтано на два пъти, за да успокои болката в стомаха. Бе станал рано, гонен от глада. Беше обиколил всички кофи за смет от центъра на града до железопътната гара. В края на булеварда, досами бордюра откри парченце пица, изхвърлено от учениците на близката гимназия. Видя му се старо, помириса го. Вонеше. Налапа го с усилие. Малкото парче храна въобще не задоволи глада му, а точно обратното. Две-три кучета от бездомната квартална глутница го погнаха с лай. Напразно се опиваше да ги прогони. Някакъв злобен пес с мръсно бяла козина му се хвърли настървено. Беше отнел дневната му хранителна надежда.

Отчупи някакъв клон от близкия храсталак и ги прогони. Тръгна към железопътната гара. В тая ранна утрин лампите й още светеха. Вътре имаше доста павилиони за хранене. Надяваше се да намери нещо и за себе си. Преди година бе отказал цигарите. Това се оказа много добър и сполучлив ход. Помогна му да заделя повече пари за храна. Парите от последната социална помощ похарчи бързо. Удивително е как бързо свършиха.

Не беше стар мъж, някъде около четиридесетте. Беше обаче самотник, от онези, които веднъж хлътнали в блатото на мизерията, трудно излизаха от него. Имаше професия, но дори и с нея не успяваше да намери работа. Преди години работеше в металния цех на един от градските заводи. Взимаше добра заплата. Тя му стигаше за всичко. Постепенно нещата със завода и с него се обърнаха. Заводът фалира и бе затворен, а Ангел отиде на борсата. Ситуацията стана повече от тревожна. Никога не бе изживявал подобно нещо. Какво пък, не беше единственият безработен.

От трудовата борса го уредиха на работа — нощна охрана в строителна фирма. Това непривично занимание не му се понрави. Хвана язва от нередовното хранене. Сънят му се влоши. Накрая напусва шефа си и напусна. От този момент всичко с него потръгна надолу. Търсеше работа, но не намираше. Вземаше от приятели по някой лев назаем. Трудно обаче връщаше парите, защото нямаше доходи. Хората бързо усетиха положението и спряха да му дават.

Ходеше по зеленчуковите пазари. Помагаше на търговците в пренасяне на стоката за по една цигара или кафе. Подиграваха го, но

му даваха. Кофите за смет станаха редовните му обекти на внимание. Ровеше в тях с една пръчка, а ако откриеше някаква развалена храна, я тъпчеше с радост в джобовете. После си избираше кътче, за да я изяде необезпокояван, далеч от хорските погледи. Това му стана така привично, че вече не му правеше впечатление. Неусетно се превръщаше в някакво затъпяло, диво животно.

Значителните политически събития в страната започваха да убягват от вниманието му. Изборите не го интересуваха. Преди години, когато започнеше изборна кампания, Ангел се редеше на опашка и се записваше в някакви списъци. Получаваше голямо парче хляб с три кебапчета и бутилка бира. Но това бе в самото начало, после почти не можеше да се дореди за тая облага. Изместиха го циганите. Те идваха на тумби, с цялото си домочадие. Изтласкваха го с лакти и юмруци. Не му даваха възможност да пристъпи дори и да получи онова, което щедрата партия раздаваше. Изгуби и документите си. Не го пускаха вече да гласува. „Какво пък! Такъв е животът!“ — казваше си и примирено търсеше други източници за препитание.

През лятото на 1997-ма успя да се запише като общ работник в строителна бригада за изграждане на пътя Мездра — Ботевград. Тези години щеше да запомни като години на усилен и изнурителен труд. Извозваха ги с автобуси в ранен час от областния град. Вечер ги връщаха. Работеше се по дванадесет часа на ден. Прибираше се изнурен, скапан от умора. Не бе свикнал на такъв режим. В края на третата година получи хипертоничен пристъп. Откараха го с кола до ботевградската болница. Там му казаха, че е изкарал лек инсулт. Разбра, че нещата със здравето му са много сериозни и напусна работа. Изплатиха му някакво обезщетение. То му стигна единствено да си заплати лечението и да преживее още някакви си 4–5 месеца крайно оскъдно и с големи лишения.

В началото на новото хилядолетие се раздели и с квартирата. Не бе плащал четири години наем и хазайте го изгониха.

Нямаше къде да се подслони. Беше станал клошар. Късметът го насочи към някакъв изоставен строеж в центъра на града. Нощуваше в него. Един ден собствениците оградиха строежа с телена ограда. Трябваше да го напусне. Смени го с недостроена кооперация в краен жилищен квартал. За нощувка си избра малка ниша, проектирана за тоалетна. Напълни я със стари вестници, кашони от велпапе и стари

парцали, които намираще в кофите за смет. Така изкара почти две зими. От глад и студ обаче се разболя. Лежеше в мрачната дупка и изгаряше от висока температура.

Луд късмет бе, че го откри негов „събрат“ по мизерия. Цяла седмица му носеше парчета сносна храна. Успяваше да я събере край кооперативния пазар в жилищния комплекс. В единия ъгъл на нишата разпалваше огън и вареше чайове от някакви билки, които сам береше. Даваше му да пие, хранеше го с корави хлебни отпадъци. И той оживя. Оживя, без сам да знае как.

Народната поговорка казва, че котките имали седем живота. Никой обаче не се бе произнесъл колко живота има един несретник, подложен на жажда, глад и студ. За себе си бе сигурен. Животът трябваше да се живее. Чувстваше го, знаеше го, както знаеше, че малкото му име е Ангел. Фамилията си обаче почти не помнеше.

С „колегата“ делиха квартира почти година, докато една вечер той не се върна. Попита за него и му казаха страшната новина. Бил пресрещнат от цигани и бил пребит до безсъзнание. Видели го, че носи нещо под мишница. Поискали му го, а той се възпротивил. Така започнало всичко. Повече и не се свестил. Починал на една пейка, без да успеят да му помогнат. Такъв е краят на бездомниците. Вероятно такъв ще бъде и неговият. Какво ли можеше да стори? Събра каквото имаше да събира от „имуществото“ си и се премести в района на железопътната гара.

Точно зад коловозите, срещу гарата, се намираще един изоставен цех на запустелия завод за дървени калъпи. Оградата беше паянтова. Без много усилия Ангел проби дупка в нея и се вмъкна вътре. Халето, където преди години складираха калъпите, беше пусто. Няколко ръждясали машини прашасваха в единия му ъгъл. До тях си направи новото „леговище“. Така можеше да се нарече това негово място за нощуване, събрано от подръчни материали. Прозорците на голямото хале бяха изпочупени. Нощем през тях влиаха ята от прилепи. Летяха над него и цвърчаха пронизително.

В началото му беше страшно. После свикна. Дори не се будеше от птичия им писък. На какво ли не свиква човек, останал без дом и покрив над главата си. Хубавото в случая бе, че се намираще близо до железопътната гара и хранителните павилиони в нея. Там имаше скара

бира, две закусвални и реалната възможност да изпроси някоя стотинка от пътници с доброжелателни чувства.

Ако го попиташе човек коя дата, кой месец и коя година е, трудно би му отговорил. Така бе загубил представа за времето, че сякаш не бе човек, а някакъв абориген, хванат някъде в пустините на Австралия и доведен в центъра на цивилизацията. Нямаше начин това да не се случи. Ангел живееше без информацията и без благата на същата тая цивилизация, която го бе захвърлила в собственото си мръсно, кално и вонящо дъно. Непонятно е, как един цивилизован човек може да се превърне от мислещо и съзнателно същество в някакъв непонятен индивид, ръководен само от първични инстинкти. Най-важните от тях бяха инстинктите за самосъхранение и търсене на храна — нещото, без което животът не би могъл да съществува.

В една мъглива ноемврийска утрин, изнемощял от глад, Ангел бе седнал на пейка в чакалнята на железопътната гара. Чакаше пристигането на софийския влак. Пътниците, макар и да бързаха, понякога се спираха и му пускаха в протегнатата ръка дребни монети. Тези монети бяха жизненоважни за съществуването му, защото с тях си купуваше храна, баничка или вафла, според случая. Много се учуди, когато откъм входа чу името си. Обърна се в посоката на гласа. Вгледа се в човека, зовящ го по име.

— Ангеле, бе! Не ме ли позна? Аз съм Николай, твоят приятел от завода. Не съм те виждал от много време... Като те гледам, имам чувството, че много си закъсал. Ела, ела да си поговорим. Току-що се прибирам от София. Хванах се на работа в метрото. Работата е тежка, но е добре платена. Стига ми за храната и за децата. Катето, помниш ли я, е студентка, а Ивчо — синът, сега завършва гимназия. Жената е безработна, но моята заплата стига за всички. Живеем много икономично и ни стига. Ти как си? Кажу ми, как я караш?

— Ъ-ъ-ъ, Николай...? Кой беше ти? — измуча Ангел.

— Хайде, сега! Не се прави, че не ме познаваш!

— Николай... Николай... Завода... Къде... — Ангел редеше нечленоразделни звуци и мъчително бърчеше чело в опит да си спомни за онова време, за което вече нямаше никакви спомени.

— Какво е станало с теб бе, човеко? Да не си болен?

— Да... Не съм добре... Инсулт...

— Да-а! Ясно! Е, съжалявам, приятел... Не ме ли помниш? Навремето бяхме приятели. Работехме в една смяна. Ти работеше на десеттонната преса, а аз на струга. Изпълнявахме плана на комунистите и вземахме жалките си заплати. И сега животът не е розов, но ако успееш да намериш работа, ти се дава възможност да живееш и да поддържаш цяло семейство. А ти, струва ми се, не си от хората, които работят. Минаха почти двацет години от онова време. Какво ли си преживял? Не се ли ожени? С другарка до теб е някак по-леко. Трябваше да го сториш още навремето, когато задиряше онова Наде. Беше млад, силен и красив. Би могъл да успееш, ако се бе опитал. Защо не опита, а?

— Наде... Не помня...

— Ех, приятел! Виждам, че не си добре! Аз... трябва да ходя. Чакай ме къщи. Я вземи това... Дай ръка, де! Вземи и иди до павилиона, та се нахрани. Ще стигне за всичко, което си пожелаеш. Пет лева са цял обяд! Давам ти ги на стотинки, пък ти ще решиш какво да ги правиш.

— Благо... даря! Нико... лай...

— Жив да си, приятелю! Спомняй си за мен...

— Жив... да... си... Нико... лай...

Двамата се разделиха. Николай тръгна към изхода, а Ангел към павилиона за скара бира. Неочаквано някой го блъсна силно. Обърна се... Две циганета, на възраст 14–15 години, го бяха издебнали и му бяха избили парите от ръката. Едното се наведе, взе изпуснатите пари и с крясъци се отдалечи. Другото го последва. Ангел стоеше като замръзнал със стисната шепа. Там по чудо бяха останали няколко дребни монети.

Несретникът сви юмрук и като гонено животно се втурна към далечния ъгъл на чакалнята. Там отвори бавно длан, втренчи се в нея и преброи монетите. Бяха 29 стотинки. Какво ли можеше да си купи с тях? Трийсет стотинки струваше една евтина вафла. Също толкова беше и цената на кафето от автомата.

Седна изнемощял на пейката до прозореца. Стискаше силно дланта със стотинките. Нямахше сили да стане. Не беше ял от два дена, а случката го срина психически. Погледът му се зарея наляво, където на витрината бяха наредени най-различни видове вафли. Устата му се напълни със слюнки. Гледаше ги вцепенено и не можеше да откъсне

поглед от тях. Адски глад свиваше стомаха му. Язвата го късаше от болки.

Тогава неочаквано, някъде далеч напред, съзря на мозайковия под някаква светлинка. Чудеше се какво ли означава тя. Дали пък... Трябваше да провери. Ако се окажеше онова, за което си мислеше, значи...

Стана с усилие и тръгна към малкия бляскав предмет. Да, наистина! Беше монета! Наведе се с усилие, повдигна и я доближи до очите си. Беше една стотинка, малка, лъскава, съвсем нова стотинка. Боже! Какъв късмет! Боже! Разрида се от вълнение...

Постави внимателно монетата при другите. Обърна се към витрината с вафлите. Направи крачка, но явно силите му го напуснаха, дали от голямото вълнение, дали от глада. Нямаше сили да стигне до павилиона. Обърна глава надясно. До него се издигаше павилиона за кафе. С тая стотинка не можеше да си поръча така желаното питие. Все пак трябваше да иде до павилиона. Затътрузи крака бавно и колебливо. Влезе, изправи се пред младата продавачка и протягайки ръката със стотинките, бавно изрече:

— Моля Ви, моля за едно кафе!...

Кафето в павилиона струваше по-скъпо от това на автомата, но продавачката вече го познаваше. Направи му едно силно и дълго кафе. Сипа три лъжички захар и му подаде чашата. Ангел я пое колебливо, приседна край кръглата масичка и отпи първата глътка. Кафявата ароматна течност стопли цялата му същност. Кафето го предпочиташе пред храната. Отпи втора глътка... Имаше чувството, че никога не бе пил толкова вкусно кафе. След няколко щастливи минути то вля сили в тялото му, избистри погледа и му помогна да стане.

Тръгна си. Някъде зад железопътните коловози го чакаше неговият дом. Това беше едно голямо, прашасало бетонно хале, с изпочупени прозорци. Чакаха го и неговите „съквартиранти“ — прилепите. Там, между няколкото ръждясали стари машини, беше леглото му, едно несръчно стъкмено гнездо от кашони и стари парцали... Щеше да легне и да си почине. Щеше да спи дълго, много дълго, цяла вечност... Щеше да прекара нощта, а след това ще дойде новият светъл ден, а с него и новият му късмет.

Да, той беше роден с късмет! Че как иначе?! Ако нямаше късмет, нямаше да срещне Николай и нямаше да намери тая стотинка! Не е ли

така?!...

ХОЛАНДСКИЯТ ЧАСОВНИК

Да си призная, когато ми се стъжни в живота, гледам да се мяркам по-често при Гелето, моят по-възрастен братовчед. Това го правя не толкова заради роднинското внимание, колкото да почерпя хумор от извора, защото Гелето си е един непресъхващ извор на хумор. Той живее сам, но при него винаги има по няколко приятели, всеотдайни и добри, с които дели несгоди и проблеми. Понякога си мисля, дали и те нямат моите егоистични намерения? Непрекъснато си задавам този въпрос, но и досега не мога да си отговоря на него. Факт е обаче, че след поетата доза смях, ноемврийското небе ми се вижда по-синьо, а враните, летящи по него заприличват на бели гълъбчета. Това е! Съкровени са тайните на човешката психика.

Като стана дума за егоизъм, мисля, че Гелето бе най-големият егоист в случая, защото винаги умееше да извлече полза от тези приятелски визити. Той бе сакат с единия крак, а живееше и самотно. Поради изброените два факта, братовчедът логично будеше съжаление сред съседите си. Получаваше се интересната ситуация, честичко случваща се във Враца: съжалението се трансформира в симпатия, симпатията в приятелство, а накрая приятелството в експлоатация.

Съгласно това врачанско правило, Колето Модерния му цепеше дървата за огрев, Благ Цеко го снабдяваше с любимата напитка „Копрен“ от бакалията, а Ристо Приказливия го черпеше с домашно винце, което Гелето никога не отказваше.

Моя милост, като нямаше с какво да черпи, обикновено му даваше консултации, което, произнесено на популярен език, звучеше като „даване на акъл“. Тоя мой жест също му бе от полза, защото като всеки модерен и буден пенсионер, Гелето обичаше да събира информация. Ще кажете, че информацията не се яде и не се пие. Да, така е, но с нея често върви ръка за ръка оная извънредно сладка човешка слабост — фукарлъка. Тук често казваме, че ако врачанският мюзевир не е фукара, значи не е никакъв мюзевир. Така че Гелето си ги имаше и двете качества.

През тоя мрачен ноемврийски следобед в малката кухничка се беше събрал целият негов приятелски екип. Печката тип „Циганска любов“ бумтеше весело, натъпкана до дупка с дъбови цепеници. Малкият телевизор показваше някакъв ожесточен политически спор, а членовете на компанията се надвикваха(вероятно, за да тушират водещия) по една стара тема, предмета на която Гелето бе превърнал в любимо занимание.

Надникнах зад гърба му и се убедих, че се е увлякъл в най-интелигентното пенсионерско хоби — ремонта на ръчни часовници.

— Сядай, братчед, и се пригответи за изпит. Нали си умно, затова на твоето мнение разчитам. Тия тримата, виждаш ли ги, не знаят колко часовникари има във Враца. Ето тоя пустиняк?! — каза той и се тупна по китката. — Цял час се мъча да му отворя капака и да му сменя батерията. Обаче не става. Запечатали са го здраво тия китайци. Идва ми да го ливосам с чуклето, че да се свърши мъката.

— Как ще ливосаш здрав часовник бе, братчед? Занеси го на часовникар. Той ще го отвори и ще я смени. На специалиста това му е работата. Да отваря и да поправа, а ако не може, да каже на клиента, че часовникът му е с фабричен дефект и не става за нищо. Чак тогава вече можеш да го ливосаш.

— Ето, за това ми бе думата, ама тия... — и той направи пренебрежителен жест към навалищата, вероятно означаващ „пълно и отчайващо невежество“. — Дай сега да ги изброим врачанските часовникари!... Най-напред да споменем Бумбала... оня, дето ателието му е до ДНА. Пълен мошеник е и при него не ща да стъпя. Другият е до площад „Руски“, между бръснарницата и бившата книжарница. Остави го! Пияница е и ходи на работа от дъжд на вятър. Ходи, само за да изкара нещо за пиене. Ще го видиш в павилиона, когато закука кукувицата. Да се сещаш за друг?

— Да. Сещам се за друга.

— ?...

— До Билата е, но работи два пъти седмично. Не мога да ти кажа какво е работното й време. Трябва да си идеш на място и да провериш.

— Хубава ли е?

— Абе ти часовника ли ще оправяш или любов ще въртиш с жената?!

— Кажи точно къде е ателието и още утре сутрин ще се видим с майсторката.

— Намира се... — И аз започнах да обяснявам надлъж и шир местонахождението на часовникарката.

В този момент погледът ми се отплесна към единия ъгъл на работната му маса. В една кутийка бяха нахвърляни куп части от ръчни часовници. Моят братовчед явно се е увлякъл яко по хобито.

— Какво е това там бе, Геле?

Той проследи погледа ми, после се изпъчи, заглади редкия си алаброс и гордо заяви:

— Това ли? Поправям ги!

— Поправяш часовници? Не може да бъде! Кога развъртя новия бизнес? Поправяш ги, а търсиш часовникар!

— Ти не ме разбра. Поправям ги до степен — насипно състояние. Поправям, поправям, докато не остане и колелце от часовника. После вземам лупата и разглеждам дробинето. Някои от капците имат надписи. Така разбирам къде са произведени. Иначе е ясно, че в резултат от моите поправки часовник не става. Е, какво? Имаш ли часовници за поправка?

— Мерси! Нямам! Ако се появят, ти пръв ще научиш. Не съм знаел, че те тегли към фината механика...

— Тегли ме и не от вчера. Ще ви разкажа един случай, но няма да ме издавате пред жената. Ясно ли е? Оттогава се научих да „поправям“ часовници. Ето как стана това.

Кимнахме с глави утвърдително и той започна.

— Нали знаете, че имам син в Холандия. Емигрира още през 80-те. Намери си работа, ожени се и остана да живее в Ротердам. Не искаше да чуе за България. Ние с жената ще умрем от мъка, нали ни е мъжка рожба. Предумвахме го по телефона, увещавахме го — не ще да се върне и не ще. Може би холандката му влияеше. Както и да е. Като разбрахме, че няма да е нашата, решихме ние да идем при него. Палнах аз „Ладата“ една сутрин, турих в багажника луканки, шпекове, туршии и тръгнахме. Минахме през цяла Европа. Няма да ви описвам какво видяхме... В Унгария ядохме едни салами... ма-а-а му стара... та още ги сънувам... Х-е-е-й, да ви дам пешкир да си изтриете устата от слюнките?... Момченца сте... Може да ви стане нещо.

Синът ме посрещна зарадван. Изсмя се на армагана. Там имало всичко за ядене и било много по-добро от нашето. Изкарахме една седмица на гости, а когато си тръгнахме обратно, напълни багажника с холандски специалитети и вкусотиини. Тоя холандски народ е само по мръвката. Постно не ядат. Заедно с яденето ни подари и един стенен холандски часовник. Много красив часовник беше, просто бижу! Да не смееш да го докоснеш. Жена ми се влюби в него. На всеки кръгъл час се отваряше една вратичка в горната му част и кукаше кукувичка. Часовникът си е още при жената. Нали се разделихме. Сега приятелят ѝ му се радва.

За тоя часовник искам да ви разкажа. Пристигнахме си ние от Холандия, разтоварихме багажа. Още вечерта забих един пирон на стената в спалнята и закачих часовника. Навих го да работи и си легнахме.

Добре е, ама нали ме знаете?... От всичко на тоя свят най мразя човек да ми мляска на ядене, да ми хъркат, когато спя, куче да ми лае и да ми цъка часовник. Нерви бе, братче!

Някой казват, че било от водката дето съм изпил през всичките тия години, ама аз не вярвам. Човек или си е нервен или не е. Две думи по тоя въпрос няма. Та така...

Заспа жената непробуден сън, а аз се мъча, мъча и не мога. Отсреща, часовникът като се е заиграл веднъж и не спира — „Цък-цък... цък-цък...“. Хванаха ме нервите. Обръцах се на всички страни, запушвах си ушите с памук — не става и не става.

„Чакай, мама ти... сега ще те науча аз!...“ — заканих му се. Станах тихичко, свалих го от стената и отидох в кухнята. Там имам всякакъв инструмент, за всякакъв род ремонти. Отворих задния капак на часовника и погледнах вътре. То било евтина изработка бе, братче. Всички части бяха от пластмаса, само няколко колелца се оказаха метални. Погледнах с лупата и видях коя част влияе на работата. Беше едно тънко пластмасово лостче, което застопоряваше баланса.

„Това ще е джаджата!“ — казах си. Взех клещите и „щрак“ — пречупих върха на лостчето. Естествено, часовникът спря да работи. Затворих холандския сувенир и тихичко, на пръсти, се прибрах в спалнята. Закачих го на стената, после легнах и съм заспал моментално. Няма да ми се цъка, няма да ми опъва нервата.

На другата сутрин жената погледна часовника и каза:

— Абе, Ангеле я виж! Часовничето е спряло на два часа през нощта! Май не работи! Леле-мале, тук нямаме часовникар, за да го поправи. Кой ли разбира от холандски часовници в нашия град?

— Чакай, думам ѝ, аз ще го отворя, за да видя какво му е. Може пък да е нещо елементарно.

Отворих часовника, взех лупата, барнах тук-там, като за пред очи, после ѝ посочих.

— Ето ма Миме, погледни тук! Отчупило се е лостчето, нали е от пластмаса. То пластмасата не е здрав материал. Такава им е всичката работа на холандците. Къде са едновременните швейцарски часовници, е-е-й? Правеха всичко от бронз и работят вечно. Модата на пластмасите умори и тая техника.

Жената подсмръкна жално, потюхка се, пък млъкна. Повярва на увещанието, но мен ме гризе съвестта и до днес. Пустите нерви, ма-а-а му стара... като ме хванат и няма спасение.

Гелето млъкна, извади една луксозна кутия „Малборо“, чукна дъното ѝ, после дръпна с устни цигара и я запали.

— И това е боклук, не гледайте кутията. Пазя си 2–3 кутии от Холандия. Изпуших съдържанието, а после ги ползвам само за фукарлък. Тези цигари са правени с машинка. По-евтино ми излиза. Истината е, че тютюнът като качество е боклук. Кой знае откъде го внасят? Ще палнете ли? — предложи ни кутията. — Не щете! Е, добре, както желаете, на мен ми е по график. Така по-лесно ги отказвам като паля по график.

Той си сложи очилата на носа, погледна с лупа ръба на ръчния часовник и разочаровано констатира.

— Няма да стане! Така здраво са го затворили, че само часовникар може да го отвори.

— Или часовникарка... — допълних.

— Да бе, часовникарка... Ама, няма ли най-после да кажеш, готина ли е? Нали си я виждал?

— Не съм бе, Геле! Няма да те лъжа. Не съм я виждал! Видях само рекламната ѝ табела.

— Лъже-е-еш, лъжеш, ма-а-а му стара! На теб не може да се вярва!...

СТАРШИНА ПЕНЧЕВ

Един от най-вълнуващите моменти от живота на човек, е моментът на започване на трудовата му дейност. Отминали са годините на обучението. Родителите са изпълнили дълга си към него, да го изучат и да му помогнат да стъпи на крака, и ето, дошъл е тоя, така важният момент.

При мен това се случи през далечната 73-та година. Трудовият колектив, в който попаднах, беше съвсем различен от онова, което си представях. Изкарах едно тежко боледуване и за да се възстановя както трябва, се налагаше да поработя известно време с инвалиди.

Те бяха като всички хора, весели, добри и състрадателни. Имаше между тях обаче и много озлобени и комплексирани хора. Знаем обаче, че за да се адаптира човек, трябва да свикне с всяка една особеност на колектива, който го обкръжава.

Моят колектив се оказа много весел и до такава степен майтапчийски, че в определени мигове добивах чувството, че съм актьор в някакъв импровизиран малък, самодееен театър, където ролята на „прецакания“ шут се падаше именно на мен.

Много се засягах от някои обръщения на колегите си, дори избухвах. След туй, като виждах безсмислието на реакциите си, минавах в „другия коловоз“, а той бе такъв, че и моите отговори се оформяха в същия тон. Така постепенно заплувах в „свои води“. Да, ярки спомени, незаличими спомени... И днес се улавям, че произнасям като скоропоговорка някои думи и фрази от онова, незабравимо за мен време.

Началото на 70-те години ще го запомня с манията, създадена в мъжката част от българското население, да придобие личен автомобил на всяка цена. Имаше една-единствена възможност за това. Човек трябваше да се запише в някакви дълги списъци и да чака, докато му дойде ред за закупуване на съветските лада или москвич. Други коли по онова време в нашето градче нямаше. По-точно имаше, но те се

брояха на пръсти и се доставяха по специален начин и със специална технология.

Курсовете за придобиване на любителско право за шофиране бяха хита на съвремието. Куцо и къраво се записваше в тях, четеше правилници, изучаваше листовки и накрая се явяваше на изпит. Тези изпити не бяха като днешните. На тях късаха на поразия, затова оня щастливец, който получаваше шофьорска книжка, ставаше луд от радост. Черпеше приятели, черпеше магазинера, от който бе купил колата, и накрая черпеше дори катаджията милиционер, който първи го глобяваше за извършено нарушение.

Не мога да забравя и страшилището „Старшина Пенчев“. Пиша го с главна буква, защото въпросната личност напълно си го заслужаваше. Какво беше страховитото на тая личност? Ще се опитам да ви го опиша, но каквото и да напиша, то няма да бъде така силно, че да се изчерпи в пълнота размерът на създалата се психоза около нея.

Стругарят Колю имаше братовчед, който работеше в КАТ. Това беше такава силна връзка, че самият Колю се оказа една от най-уважаваните личности сред нас за оня момент. Че как да не е, когато всеки наш колега — шофьор, глобен от старшина Пенчев, по една или друга причина, опираше до помощта на Колю, а чрез него и до братовчед му.

Не бях виждал въпросния старшина Пенчев, само бях чувал за него. Веднъж обаче го срещнах. Беше пред управлението на КАТ, където бях отишъл с моя приятел Цванциг. Трябваше просто да му правя компания, за да си подмени свидетелството за управление на МПС.

Тъкмо излизахме от сградата, когато Цванциг стъписано ми каза:

— Ето го!

— Кой? — попитах.

— Онова копеле, куката...

— ?...

— Старшина Пенчев, бе!

В същия момент видях как от една служебна лада слиза среден на ръст човек. Беше с идеално изгладена униформа. Фуражката му бе с широка периферия, като при руските офицерски чинове.

Беше черничък, с характерна бенка на лявата буза. Гледаше със строг и смръщен поглед, като човек, на който току-що са му изсърбали

чорбата. Дебелите му рошави вежди придаваха допълнителен елемент на злоба.

Той се вгледа в нас, вероятно уловил любопитните ни погледи. После се запъти изпъчен, с една наперена и самодоволна походка, към входната врата.

— Да не ти дава Господ да го срещаш на пътя. Ако нямаш извършено провинение, ще ти го измисли и ще те глоби. Ако пък му възразиш, ще направи така, че да ти се стъжни. Мръсник е. Казват, че преди половин година глобил и баща си. Скарали се предният ден. Издебнал го на един завой, спрял го и му съставил глоба. Абсолютен мръсник е!

Същото лято колегата ми Гачо — Жицата си купи лада 1500S. Беше голямо събитие. Докара я до цеха, паркира я в средата на двора и свирна. Навалицата се събра моментално, все мераклии на автомобилните возила. Дори и чистачката се появи. Тя нямаше никакъв мерак към коли, но притежаваше в голяма степен неутолимо женско любопитство.

Ладата беше яркочервена на цвят, с лъскави странични кантове. Още миришеше на боя и машинно масло. Наобиколихме возилото, зацъкахме, опипвахме това-онова, а Гачо донесе отнякъде кофа с вода, извади четка и бутилка „Веро“ и започна да я мие. То колата си беше чистичка, но той чувстваше задължение да ѝ направи една баня пред хорските погледи и да демонстрира грижи.

После се заредиха дни, през които половината от мъжкия персонал в цеха си купи коли. В лявата част на двора се оформи импровизиран паркинг на возила. Вдигнаха и стоманобетонен канал за ремонти. Абе, всичко бе оборудвано в стила на модната автомобилна епоха.

Нашето предприятие поддържаше филиали и цехове в близките села. Налагаше се често да ме командироваат с колегата, за да извършваме ремонти на машините им. Тези машини си бяха едни тежки, съветски мастодонти, работещи с хидравлично масло и пластмаса. И досега се чудя как се е вършило онова производство с наличната допотопна техника, която гълташе електроенергия и масло до безобразие. Изделията си бяха едни простички и обикновени, но много популярни за Соц епохата битови артикули.

С Жицата успяхме да уловим тънкостта на ремонтите и след това станахме едни от най-търсените личности в града и околностите по тези ремонти.

Командировките вършихме два пъти седмично, като пътуването до провинцията ставаше с градския транспорт. За целта ни плащаха редовни командировъчни.

Веднъж Жицата ми каза:

— Ангеле, хайде утре да идем до Върбица с моята кола. Писна ми да се редя на опашка за билети и да чакам по спирки. С нея ще се върнем и по-рано.

Нямах нищо против. На другата сутрин, нарамили чантите с инструментите, тръгнахме за Върбица. Там щеше да ни чака началникът на цеха, бай Мишо. Човекът си имаше традиция. Щом му поправеха бързо и качествено машините, вадеше домашно вино, мезе и черпеше. Знаехме навика му и с трепетно очакване предвкусвахме приятния момент. Върбишкото му вино бе едно от най-добрите вина, които бяхме опитвали. Ще кажете, че шофьор не бива да пие алкохол. Така си беше, но три-четири глътки може, а моя милост не беше шофьор и по тоя случай щеше да си опъне глътка, като в най-доброто време. За Жицата щеше да има скътана в багажника бутилка искрящо, върбишко, което щеше да дегустира с колеги след работа или вкъщи.

Червената лада гълташе весело километрите по пустата новопостроена магистрала. Наближихме село Тишевица. Някъде след завоя се мярна нещо бяло, скрито в храсталака. Жицата натисна педала на спирачката и колата забави ход. „Бялото“, което ни се мярна, се оказа служебна кола на КАТ. От храсталака излезе един катаджия с палка в ръка. Беше сам. В устата му имаше свирка. Изсвири пронизително, размаха палката и ни показа къде да спрем.

— Мамка му!... Старшина Пенчев е! — процеди с премалаял глас Жицата. — Тъкмо на мен ли се падна късмета да го срещна?!...

Аз вече бях видял популярната личност, но сега трябваше да се срещна лице в лице с нея. Ситуацията беше коренно различна. Мълчах разтревожен, предчувстващ някакво лошо събитие. Погледнах колегата си. Челото му за някакви броени минути се беше оросило в пот.

— Моля, документите за проверка! — изрече тихо старшината. Гледаше ни начумерено, ту шофьора ту мен, сякаш преценяваше до каква степен си заслужавахме наказанието.

Жицата извади документите, излезе от колата и ги подаде боязливо на старшината.

— Я светни късите светлини! Сега дай стоповете! Защо не сте измили колата?

— Минахме през една кална локва... Нацапа се...

— Локва казваш? Къде е тая локва?

— След разклона за село Веслец, в падината...

— Аха...

— Отвори багажника! Къде е знакът за „Стоп“ при ремонт? Това не е знак! Къде го купи? Не е изработен по правилника! Има си стандарт, момче, и той трябва да се спазва! — Старшината се наведе, протегна ръка и опипа долната част на шасито. — Не виждате ли, че капе?!...

— Какво капе?

— Масло капе! Кога си минал на преглед?

— Скоро! Там пише!

— Нищо не пише! Датата не се чете! Печатът трябва да е син, а тоя е черен. Абе, вие, шофьорите, кога ще започнете да спазвате правилата?! Знаеш ли сега какво заслужаваш? Заслужаваш глоба от сто лева и лишаване от права за шофиране за шест месеца. Това заслужаваш!

— Ама, другарю старшина...

— Няма другарю старшина! Я се подпиши тук! За къде си тръгнал?

— За Върбица!

— Никаква Върбица! Връщаш се обратно в града и право в КАТ. Ще идеш при майор Кочев. Ще му кажеш, че аз те пращам. Колата ще я оставиш на паркинга пред управлението и утре ще дойдеш да си платиш глобата. След шест месеца си на проверочен изпит, за да получиш новите си права. И внимавай, аз ще бъда там и ако не знаеш дори и само един знак, тоя път ще бъдеш лишен за една година... Аз на вас, шофьорите...

Старшината се усмихна жлъчно, килна фуражка назад и с наперена походка се запъти към служебната си кола. За днес бе изпълнил плана за глобите. Ние бяхме поредната му жертва. Гачо Жицата нямаше душа от притеснение. Командировката ни бе свършила плачевно по едната причина че на пътя срещнахме старшина Пенчев.

След като остави „Ладата“ пред КАТ, колегата ми се върна в цеха, повика Кольо и двамата се усамотиха в един ъгъл. Говориха почти половин час. След това Кольо го потупа по рамото, отиде до канцеларията, взе слушалката на телефона и набра един номер. Каза само няколко думи, усмихна се на Жицата, намигна му и рече:

— Работата е уредена. Ще платиш половината от глобата и няма да се явяваш на проверочен изпит. Онова копеле си го знаят, и му оправят актовете според случая. А от мен запомни един съвет. Видиш ли го насаме, без свидетели, пипаш го за тънкото вратле и бой, бой докато... Ама това последното, все едно не съм ти го казвал... Много хора го съветват по тоя начин. Не виждаш ли, че мръсникът няма предни зъби? От какво, мислиш, е останал без тях?

Минаха години от онова време. Веднъж се срещнахме с Гачо Жицата пред управлението на фирмата. Той ми се усмихна, здрависа се и между другото ми спомена:

— Ангеле, знаеш ли, че старшина Пенчев се е пенсионирал? Поточно, пенсионирали са го преждевременно. Несправедливо глобените шофьори започнали да го бият така често, че му взели здравето. Нали има навика да ходи по акции сам, без придружител и... често започнали да му се случват случки. Сега ходи на кални бани в Поморие да си лекува някакви травми. Сложил си е и зъбна протеза, че е останал съвсем без зъби.

* * *

Тая сутрин, отбивайки се да взема кафе от павилиона на Росен на стария пазар, минах край една маса. Бяха останали само 5–6 маси в целия пазар. Изпокрадоха ги. На масата бяха наредени десетина тикви, а край тях се мъдреха чувалчета с картофи. Загледах се в стоката. Видя ми се хубава и попитах продавача за цените.

— Тези, червените картофи са по осемдесет и пет, а белите по седемдесет. Тиквите пък са по деветдесет стотинки. Ето, измерил съм всяка. Чети етикета! Тая е за шест лева, тая за девет и петдесет, тая за

осем и двайсет. Ако не вярваш на етикетите, ще сложа и ще премеря. Стоката ми е добра, екологично чиста.

— Добра е, ама е много скъпа! Не виждаш ли, хей там, какви цени имат зеленчуците в павилиона на Кева? Картофите са по шейсет... Погледни!

— Ти ще купуваш ли, или ще ми даваш акъл! — кресна продавачът.

Тогава чак вдигнах поглед и го изгледах. Видя ми се познат, много познат. Беше вече възрастен, побелял човек, с крива горна зъбна протеза. Дебелите вежди бяха смръщени и очите му святкаха злъчно. Нещо просветна в съзнанието ми. Да бе, разбира се! И тая бенка... на лявата буза... Ами да! Това е старшина Пенчев! Намерил му е чалъма, да търгува с прекупен зеленчук. Затова са и толкова високи цените му. Явно доста го е закъсал... Нищо не казах, а отминах. Отзад оня продължаваше да грачи и ломоти...

Един черен опел мина край мен и спря до сергията му. От него излязоха двама младоци. По-якият отвори багажника и заизважда някакви тежки зелени бидони.

— Хайде, дядка, чупката! Утре е Никулден и трябва да си продадем рибата. Чупка ти казвам, да не заиграе дървения...

Стана така, както трябваше да стане. „Дядката“ събра стоката си, натовари я на стария москвич и запраши в посока, известна само нему.

За пореден път старшина Пенчев си беше намерил майстора.

ВИЖДА СЕ, ВИЖДА СЕ!

Има едно много приятно заведение, в което да изпиеш кафето си е цяло удоволствие. Това не е поради добрия интериор, впрочем, той си беше наистина красив и предразполагащ, а поради факта че можеш да срещнеш стари и добри приятели. Можеш да си кажеш някоя и друга приказка, която в края на краищата ти прави деня приятен и поносим.

Моя милост ходеше там само в съботните дни, защото тогава смогваше да намери свободно време и си позволи да опита любимата си освежаваща напитка, приготвена с вкус и мерак.

Знаех, че там ще срещна и Дончо, моя набор и сладкодумец. В заведението го познават. Само един негов жест е достатъчен, за да му донесат специално приготвеното кафе, с подсладител и много сметана.

Сега е седнал на крайната маса в сепарето, с три удобни стола.

Видял ме е, като минавам, през прозрачната врата. Звъни и ме пита: „Защо не се отби вътре? Минаваш като край турски гробища!“ Узнал за моментната му скука, поради липса на словоохотлив събеседник, тутакси кривнах вдясно, бутнах прозрачната врата и срещнах ухилената му физиономия.

Дончо прави недвусмислен жест към мен, а също и към сервитьорката, за да повтори поръчката.

Здрависваме се. Сядам на стола срещу него, осигурявайки си възможността за наблюдение на външния екстериор, и подхващам някаква банална лакърдия като за начало на добра, приятелска среща.

Дончо е много приятен събеседник. С него никога не се скучае. Разговорът е така лек и интересен, че времето минава неусетно.

— Да ти пусна ли още две хапченца? Ще ти е по-сладко!

— Не-е-е! Пия го без подсладител и без захар. Така го пият в Бразилия истинските познавачи. Ама ти не знаеш ли го? Не си ли ходил в Сао Пауло? Не ти се е случвало? Стига, бе! Не мога да повярвам! Е, тогава по-добре в Рио?! Там е само за нас двамата! Но

трябва да понаучим някоя и друга дума португалски. Ти поне знаеш испански, та ще ти е по-леко!

— Ами! Зная испански! Дръжки! Е, бил съм във Валенсия, в Толедо, ама само на гости. Жената все ме навива да запишем курс по испански, но не ми остава време. Това лято пак ще опитаме да идем до шурея. Нещо му писна от нас, но като си няма друга рода...

— От Мадрид имаше май пряка въздушна линия до Рио, не беше ли така? Ако пък не — наблизно е Лисабон. Оттам е сигурно! Трябва да се обадя на спонсора, за да ми подсигури някой и друг бон за джобни и ще ти правя компания. Ех, какво ли е да седнеш в някое капанче на големия плаж Кобакабана, да щракнеш с пръсти и мургавата сервитьорка да ти донесе превъзходната „мока“ с голям каймак от сметана, точно както го пиеш ти?!

— На тая Кобакабана сервират много по-хубави и вкусни неща, а не само кафе, например „Кайпириня“... Знаеш ли какво е това?

— Коктейл?

— Да, и то от най-фините бразилски коктейли. Прави се от сока на зелен лимон с бяла, фино рафинирана захар и „качака“ — бразилски силен алкохол от ферментирала тръстикова захар. Накрая му се хвърля много лед — колкото може да понесе!

— Абе, ти да не си стажувал за барман?

— Неее, четох в интернет!

— Ех, Дончооо...!

Смеем се, ободрени от така непринудено подхванатата тема, отпиваме от кафето и продължаваме.

— Как върви пенсионирането? Успя ли да се вредиш с пенсия?

— Успях, два дни преди Коледа. За малко да изпусна кастинга! То много тарапана беше, бе. Най-яко се натискаха младички майорчета и подполковничета, от войската и полицията. Усетили са накъде духа вятъра и ще се изпотрепят да получат десетте заплати при пенсиониране.

— Важното е, че си успял. Аз все още вземам болничната пенсия, но тия дни ще пробвам да оправя и нормалната.

— Занимаваш ли се още с тая електроника бе, Дончо?

— Аааа, вече не! Няма за кога! Тя е за младите. Сега ровя повече по интернет, ако ме пусне внука до лаптопа?...

— Как? Нали ти му го купи?

— Аз, ама...

— Е, ще събереш пари да си купиш и ти един, тоя път за себе си.

— Няма да стане. Имам един стар компютър, него ползвам. Преинсталирах Уиндоуса и карам, докато започне да забива. После пак и така нататък.

— Така ще бъде! Помниш ли времената, когато нямаше интернет и кабелни телевизии, а имаше само две български телевизионни програми?

— Как ли пък не?! Не мога да го забравя това време. Пребивахме се да правим антенни усилватели, за да гледаме сръбските програми, че то сръбите бяха малко по-либерални и по-на запад от нас.

— И аз съм ги правил, дори в завода. Такава беше модата, да приемеш далечни излъчватели.

— Не съм ти разправял, но имам един много интересен спомен от ония времена.

— Давай! Слушам те с голямо внимание.

— Имах за приятел един млад поп. Служеше в „Дванайсет Апостоли“, черквата де! Живееше в нисичката пристройка в двора. Попадията, жена му, беше една хубавица с голямо дупе и чаровна усмивка, още я помня. Какво стана с това попско семейство не зная. Вече не са тук. Може би отчето е командировано другаде и си е заминало с половинката. Сега трябва да са по-на петдесетина години и двамата, но тогава бяха бездетни.

Та това попче пееше много хубаво и най-обичаше да слуша Лепа Брена и Сребърни Крила. Знаеше, че се занимавам с антенни усилватели и ме навиваше да му направя един. Направих му, и то с най-съвременната за ония времена схема, където се монтираха американските транзистори, БФР-и.

Купи си попчето двадесет и четири елементна антена и се захванахме да монтираме системата за далечно приемане на сръбски програми.

Като станах готов, го попитах къде да сложим антената. „Трябва да е нависоко — казах му — и да е насочена на запад.“

„Ами да я сложим на голямата камбанария?“ — предложи той.

„Неее, трудно ще я оправяме, ако вятърът духне и скъса кабела. Най-добре е да бъде на високо дърво в двора, например на оная череша, дето е зад къщата.“

„Добре! — каза — ама да знаеш, Дончо, че на мен от високото ми се вие свят. Имам кръвно и като се кача на два метра, започвам да се люлея като брадата на дядо владика, когато се ядоса.“

„И на мен ми се вие от високото свят!“ — си признах.

„Тогава ще пуснем попадията да я връзва на дървото. На нея от нищо не ѝ се вие свят!“

„Добре!“ — казах. Монтирах антената към една летва, вързах антенния усилвател, кабела и като свърших, казах на попчето:

„Хайде сега, викай попадията да качва антената, че мен ме срам да я моля. Ти ще влезеш вътре да наблюдаваш образа по телевизора, а аз ще ѝ нареждам накъде да върти летвата.“

Разпределихме си ние задачите и всеки се зае да изпълнява неговата. Попадията се покатери чевръсто на черешата, беше млада и пъргава жена. Подадох ѝ аз летвата с антената, тела за връзване и тя за нула време извърши монтажа.

„Хайде сега, булка, да въртиш пръта, а отчето ще казва кога образът е най-добър. Въртни сега надясно... Добре... Как е, попе, вижда ли се?“

„Вижда се, ама слабо... Хайде още малко, булка...“

Върти попадията летвата, ама да знаеш, че отдолу, дето стоя аз, всичко се вижда, сиреч беличките ѝ гащи и пълничките ѝ бедра. Гледах повече тях, отколкото посоката на антената... Беше, ще знаеш, много интересна настройка!

„Вижда ли се, попе?“ — провиквах се от време на време. А той: „Още малко, още малко...“ В един момент отчето викна с цяло гърло: „Вижда се, Дончооо! Идеално се вижда и да знаеш, че сега пее Лепа Брена!“

„И при мен се вижда, попе! Всичко се вижда... Идеално се вижда!“ — смеех се задавено и не откъсвах поглед от прекрасната гледка.

Попадията се усети за какво иде реч, събра си полите на роклята и бързо заслиза надолу.

Та така, настроихме антенния усилвател за сръбските програми. Може по-късно да са коментирали двамата насаме, но на мен какво ми пука? Важното е, че му направихме антенната система да хваща сръбско.

Дончо вдигна чашката с изстинало кафе, допи я бавно. Погледна часовника си. Може би имаше да свършва някаква важна работа. Усмихна ми се извинително, после се огледа за сервитьорката.

Тя се бе навела да събира чашите от съседната маса. Късата ѝ поличка едва скриваше белите, красиви бедра.

— Малинче, може ли сметката, пиленце?

Малинчето май не го чу, затова Дончо повтори поканата.

— Вижда се, вижда се, пиленце! Може ли сметката?!

Тя се обърна, усмихна се чаровно и приближи.

— Два лева и четиридесет! На кафето му вдигнаха цената, Дончо. Много се извинявам, но шефа си казва думата по цените.

— Нищо, пиленце! Вчера си взех пенсията, ще има и за кафе...

— Какво каза, че се вижда, Дончо? — дяволито усмихната попита сервитьорката.

— Нищо! Така си говорим с набора... Ама ти да не ни подслушваш? Ех, дяволити жени, брей! Родили са се с цялото любопитство на тоя свят.

— Какво пък? Любопитството си е заложено у човека — намесих се аз. — Иначе как ще достигнем това културно равнище, на което сме сега?

ТОРТАТА

Дядо Георги пристъпваше бавно. Идеше от горния край на улицата. Поспираше и се взираше в жената, седяща самотно на пейката. Вървеше към нея. Знаеше коя е, баба Екатерина — неговата връстница и изгора от младини.

Преди години беше залуднал по нея. Тя го знаеше, но незнайно защо, не му обръщаше внимание. Всичко стана след един неин поглед. Омая го, омагьоса го с усмивката си. Остави го да тича като пале след нея. Получаваше писмата му, отваряше ги, четеше, а после се усмихваше загадъчно и ги скъсваше. Беше много млада, мургава красавица, своенравна, затворена. Събираше заплатите си и после ходеше на екскурзии. Това ѝ бе любимо желание, да ходи на екскурзии. Колегите в службата, където работеше, не я обичаха, но не я и мразеха — съжالياха я, както се съжالياва объркан в живота човек.

Годините минаваха. Георги се преобрази. Намери си приятелка. Не се ожени обаче. Не можеше да я забрави. Тя му бе на сърцето.

Един ден чу, че се е омъжила. Взела била каменоделец, простоват човек. Беше му много чудно как го е сторила. Та тя презираше обикновените хора, такива като него, без пари, без сигурна работа, с дефект в говора. Може би тоя дефект я бе отблъснал, може би. Но той едва се забелязваше и бе такъв, че Георги печелеше с него повече приятели, от който и да е негов връстник.

Не спечели обаче Екатерина.

Минаха още десетина години. Екатерина беше родила момиченце и бе напъдила мъжа си. Живееше си отново сама, сякаш мъжете не бяха вълнение за нея. Веднъж майка ѝ каза на Георги: „Няма да я бъде моята дъщеря. Мъжемразка е. Само ще те мъчи и терзае. Забрави я!“

Но той не я забрави. Не се и ожени. Все за нея си мислеше.

Остаряха някак незабелязано. Годините си отлетяха като есенни птици пред настъпваща зима.

Дъщерята на Екатерина я напусна, замина с някакво момче в Щатите.

Всяка неделна утрин Георги минаваше край дома ѝ, спираше, взираше се в белите перденца на кухнята и мечтаеше да я зърне. Знаеше, че тя е там, зад тях и го гледа. Знаеше го.

Тази неделя се претраши, тръгна към тях. Видя я отдалече. Тя си седеше пак там, на оная дървена пейка, край цъфналата липа. Седеше умълчана, замислена, със сплетени в скута ръце. Беше се променила. Носеше черна рокля с бяла дантелена яка. Майка ѝ бе скоро починала.

Дядо Георги я приближи. Спря пред нея, въздъхна. Тя не даде вид, че го е видяла. Седеше си кротко, унесена, мълчалива.

— Екатерино, пиле мое! Погледни ме, душа ненагледна, погледни ме! Остаряхме и двамата, побеляхме, а още си мисля за тебе. Кажи ми поне една дума. Виждаш, че вече говоря добре, гладко, без притеснение. Мина ми, пиле мое. Оправих се. Кажи ми поне една думица! Погледни ме!

Баба Екатерина мълчеше. Само вдигна леко глава, зарея поглед някъде зад него и отново потъна в мисли.

— Разбирам! Разбирам те, мъко моя. Сама си. И аз съм сам. Нека се съберем. Ще ни бъде по-леко и на двамата!

Отговор не получи.

— Другата неделя пак ще дойда. Ще ти донеса торта. Зная, че обичаш този сладкиш. Ще седнем един до друг. Ще си хапнем от нея. Нека се промени тоя наш горчив живот, мъко моя. Нали ще ми кажеш поне една добра думичка? Как жадувам да я чуя, поне една дума от устата ти. Нали ще ми се усмихнеш? Почти цял живот не си ми проговорила. Направи го сега! Колко ли ни остава да живеем, пиле мое?

Баба Екатерина мълчеше. Дядо Георги си тръгна. Стъпваше тежко. От време на време се обръщаше назад, но виждаше все тая умълчана стара жена, навела побеляла глава, събрала ръце в скута. Не можеше да я разбере. Никога не бе я разбирал.

След една седмица купи малка сметанова торта, сложи я в хладилника, а към десет часа в неделя я извади, облече празничните си дрехи и тръгна към долната махала, където живееше Екатерина.

Сърцето му се свиваше. Дали ще го чака, или?... Какво пък! Беше й казал, беше решил и трябваше да го стори. Трябваше най-сетне да стопи тоя лед в сърцето й, да опита да вдигне погледа й, а тя да го погледне с онова магично изражение, за което бе мечтал през целия си живот. Трябваше да стане. А тая торта бе за нея, малка, красива торта, обкичена с шоколадови цветя и с малък надпис: „Любовта е вечна!“

Ето, наближи! Пейката пред къщата й бе пуста и самотна. Само някакви хлапетии си играеха на тяхна детска игра. Бяха шумни, весели, пълни с енергия и щастие. Деца, безгрижни деца. Такива бяха навремето и те с Екатерина. Колко отдавна беше това?

Наближи. Децата спряха и го загледаха умълчани. Бяха видели тортата. Тоя сладкиш беше възбудил желанието им.

Дядо Георги седна на пейката, постави тортата до себе си и обърса чело, оросено от потта.

— Дядо, какво ще правиш с тая торта? — престаши се едно от хлапетата. — За кой я носиш?

— Не е за мен, синко! За една много хубава жена е.

— Коя е тая жена? Защо я няма?

— Ще дойде, синко. Ще дойде. Тя знае, че съм тук и ще дойде.

— Сама ли ще я яде, дядо? Та тя е много за сам човек?

— Заедно ще я ядем, синко.

— А на нас ще дадете ли? По малко... Само по едно малко парченце...

— Разбира се, славейче. Ще има и за вас.

Мина половин час. Баба Екатерина я нямаше. Дали пък заради това че... Кой знае? Никога не бе я разбирал тая своя изгора, никога! Той въздъхна дълбоко, изтри с опакото на дланта напирещата сълза и подвижна:

— Хайде деца, хайде, елате! Жената няма да дойде. Винаги е правила така. Много обича торта, но няма да дойде... Вземи това парче пиленце, но внимавай да не се омажеш. Яж го бавно, никой няма да ти го вземе. Ето и на теб... Нека я опитам и аз... наистина е много вкусна тая торта!

— Но дядо, тя вече свършва. А за жената? Няма да остане за жената, нали тортата беше и за нея?

— Да, беше... Цял живот съм я молил, щях да й купя всички торти на света, но не го иска от мен, сякаш съм чумав.

— Защо говориш така, дядо? Толкова ли те е обидила тая жена?

— Не ме е обидила мен. Обидила е себе си! Днес исках с тая торта да я смиля най-сетне и да ми каже една добра дума. Тя не дойде. Знаеше, че ще ѝ донеса торта, но не дойде.

— Каква хубава торта! Сбъркала е! Трябва да е много глупава...

— Не е глупава, славейче. Нещастна е. Няма обич у нея, няма живец. Исках да ѝ помогна, да я развеселя, да ѝ дам надежда, но тя не го пожела. Нещастна е тая жена, синко...

Дядо Георги се надигна тежко, погледна към малкия прозорец с белите перденца, после се изкашля глухо и си тръгна. Той не знаеше, че зад бялото перденце стои баба Екатерина. Тя поглеждаше скришом навън, така че да не я видят и плачеше. Ръката ѝ трепереше, мачкаше дантелената бяла кърпа и от време на време избърсваше отново бликналите сълзи.

Нямаше да дойде вече. Знаеше го. Това беше последното, което направи за нея. Беше ѝ донесъл торта. Знаеше, че обича тоя сладкиш и го бе купил единствено за нея, за да я зарадва.

Тя протегна ръка, стиснала дантелената кърпичка, посегна да отвори прозореца. Искаше да му викне, за да спре, но не посмя. Какво ли щеше да му каже? Цял живот е тичал по нея, цял живот го е отблъсквала, та сега ли? Та те вече са старци! Животът им върви към залез. Какво ли би се променило? Нищо! Нищо не би се променило! Двама старци, един до друг, а между тях — старите им бездушни спомени...

Децата продължиха своята детска игра. Те се смееха, подхвърляха си старата топка и коментираха вкуса на тортата.

Да, тортата беше чудесна! Не бяха яли такава хубава торта. Но защо ли не дойде оная жена, за която спомена дядото?...

Един весел врабец кацна на перваза на прозореца. Той наклони главица, зачирика тъничко, подскокна един-два пъти, а после полетя към цъфналото дърво. Там, между цветовете на старата липа, сред омайния мирис, чирикаха и подскачаха врабците от неговата компания.

РОЖДЕН ДЕН

Старецът лежеше на тротоара, досами оживената градска улица. По нея непрекъснато профучаваха автомобили, забързани в обедната горещина към изходната магистрала на областния град.

До падналия се бе спряло възрастно семейство. Мъжът ми бе някак познат, висок, едър, с оплешивяла глава. Жената бе ниска, държеше голяма червена кутия с шоколадови бонбони.

Наближих, спрях се, погледнах лежащия човек. Беше спокоен, с отворени очи, със светъл син поглед, загледан в лазура на обедното небе. Лицето му бе бледо, изпито, брадясало. Нямаше зъби, устните му, хлътнали навътре, мъмреха нещо тихичко и неразбираемо.

— Какво му е? — попитах жената.

— Не знаем. Говорехме, усмихваше се, беше весел. Искаше да ни черпи с шоколадови бонбони. Било му е рожден ден. И изведнъж... се олюля и падна. Не знаем какво му е. Току-що мъжът ми извика спешна помощ. Ще дойдат...

— Хайде да го вдигнем да седне. Да го пренесем хей там, на чисто, до магазина. Как ще се въргала така в прахта?! — предложих на мъжа.

— Не бива да го пипаме. Може да е получил инсулт.

Погледнах пак стареца. Беше облечен бедно, с избеляло горнище на анцуг и прокъсани, замърсени дънкови панталони. Бяха му широки, защото бе много кльощав. На главата се крепеше светлосиня избеляла бейзболна шапка. Имаше вид на изпаднал в нищета пенсиониран треньор на футболен отбор.

— Дядо Георги, така му е името. Виждам съм го в стола на пенсионерите. Весел и кротък човечец е. Всички го знаят. Беше се запътил към стола. Искан да почерпи персонала и познати с бонбони. Нали му е рожден ден?...

— Дали има близки?

— Има дъщеря и зет. Живее на улица „Симеон“, хей там зад магистралата. Не зная обаче на кой номер. Там съм го виждал.

— Как можем да съобщим на близките му? Трябва да знаят какво се е случило с него. Нека го попитаме...

— Дядо Георги, как си?

— Кръвното... — едва промълви старецът.

— Свят ли ти се вие?

Кимна едва, после пак се загледа отново в синьото безоблачно небе.

— Имаш ли телефон у дома?

Старецът бавно вдигна ръка, опита се да бръкне в някакъв вътрешен джоб, но не успя. Ръката му падна отмаляла на плочките на тротоара.

— Имам, но нещо съм го загубил. Едно листче, хей тук беше...

— Ако сте сигурни, че го познават в стола, да ида да попитам за него. Може би му знаят адреса или телефона. Там всички столуващи би трябвало да ги водят на картон, с име и адрес. Столовата администрация е отвъд улицата. И там вероятно имат данни за него. Стойте до него, докато ида, а после пак ще позвъним на спешната помощ, че те са едни спешни, щом чуят за стар човек...

Забързах за стола. Беше на трийсетина метра от мястото на инцидента.

Влязох. Касиерката пишеше нещо и късаше купони за столуващите. Изчаках да свърши с една възрастна жена и я попитах за стареца.

— О-о-о, знаем го, бай Георги. Той пада често. И през зимата пак падна, и в стола падаше. Пада си човека, не може да пази равновесие. Зет му идва за него, даже му бяха забранили да излиза, но той не ги слуша. Излезе по града и падне. Инат човек е, не ги слуша.

— А имате ли някакъв негов адрес, телефон на близките?

— Не-е-е, нямаме такива неща.

— Че как да нямате?! Нали вписвате столуващите на картон? Би трябвало да имате поне минимална информация за тях.

— При мен нямам! Нищо не мога да Ви кажа!

— А дали в столовата администрация, дето е зад улицата, могат да ми дадат данни за него?

— Едва ли! И там нямат!

— Че каква е тая ваша административна организация бе, госпожо?

— Я, се дръпнете настрана! Не виждате ли, че работя! Не ми пречете! Като сте се загрижили за дядо Георги, идете и си го оправяйте! И се отдръпнете, че хората чакат за купони!

Излязох възмутен. Касиерката се бе изнервила. Какво ли бях направил толкоз? Само я бях попитал за падналия старец. Какви хора има само?... Сърцето им е от камък! Сякаш тая няма да остарява...

Излязох на улицата. Понечих да премина на отсрещния тротоар, където бе административната служба на социалния стол, когато откъм площада се зададе линейка на спешната помощ. Беше с пусната синя светлина. Бързаше.

Направих недвусмислен жест с ръка към мястото на инцидента и забързах натам.

Линейката ме изпревари, спря до тротоара. От нея излезе млад мъж в бяла престилка. Доближи стареца. Хвана му ръката и измери пулса. Шофьорът също излезе. После двамата хванаха падналия под мишници и леко и бързо го вдигнаха. Изправиха го на крака. А той, олекотял, пристъпи напред, после се олюля и спря.

Чудех се на тия медици. Как могат да изправят паднал човек, без да знаят състоянието му? Ами ако е получил инсулт? Трябваше да го положат на носилка. Поне така правеха в американските филми, но тук...

Доближих. Наведох се, вдигнах падналата шапка и му я нахлупих на главата. Той я намести с несигурна ръка и пое голямата кутия с шоколадови бонбони от жената. Понечи да я отвори и да ни почерпи, но медика го тласна навътре в линейката.

— Пак искаше да черпи. Нали му е рожден ден! — каза познатия. — Все пак ще го оправят, но не зная дали ще могат да разберат на кой да се обадят, за да си го приберат близките му. Там, в спешното, не им пука за такива неща. Свестяват човека и го изхвърлят обратно на улицата. А пък за възрастните въобще не им дреме. Такава им е системата.

— Системата? Кой я направи тая система бе, господине?

— Който и да я е направил, такава е и нямаш право да протестираш. Дано не стигаме скоро до неговото положение!

— Абе, защо ми се струва, че ви познавам отнякъде? — попитах.

— От пионерската организация в училище „Софроний Врачански“. Може и там да сме се срещали. А ако не сме, заповядайте

на сбирката ни. След 20-ти май ще я правим в двора на училището.

— Благодаря, не съм учил там. Аз съм от тези, на които връзваха пионерските вратовръзки в училище „Иванчо Младенов“.

— Все тая! Вече се броим на пръсти. Нали и вие сте пенсионер като мен?

— Така е, и се радвам, че успях да я взема тая, мизерната... Някои въобще не стигнаха до пенсиониране. При тоя живот!... Сетих се къде съм Ви виждал. Не бяхте ли пазач в един завод? Ходих там, за да търся работа, а вие ми се скарахте, че идвам в неподходящ за директора момент.

— Може и да е така. Къде ли не съм бил пазач? Хвана се на едно място, карам два-три месеца и ме уволнят. Назначат по-млад и по-перспективен... Много обекти съм охранявал. Но да тръгваме. С жената сме се запътили към Кауфланд. Има агнешки главички на промоция и пресен лук по девет стотинки връзката. Вие няма ли да си вземете?

— Не-е-е, няма! Холестеролът ми е висок. Засега съм само на кафе. То ме крепи да не падна, като дядо Георги.

— Но нали след два дни е Гергьовден? Как ще я карате само на кафе?

— Е, има там малко копривена каша. Вчера я брах копривата и си я сготвих. Ако не сте пробвали, трябва да Ви кажа, че върви.

— Кое върви?

— Ами копривената каша с кафето. Само че трябва да ги поемате с интервал, че иначе ще вдигнете кръвното. Но в момента има един малък проблем с това кафе.

— Какъв?

— Аз го пия от кафе автомата до нас. Там е с десет стотинки поевтино, отколкото в автоматите по центъра на града.

— Това ли е проблема?

— Не-е-е, друг е! Кафе автоматът е монтиран до погребалната агенция, която уреждаше погребението на майка ми. Почина преди една седмица, та сега не ми се минава оттам.

— Ех, наборе!...

— Не ми се минава и ще карам без кафе. Но сигурно има и други автомати с евтино кафе. Трябва да се разходя и да проверя, че ме е стегнало нещо в гърлото, та ще ме удуши. Трябва да намеря и да пийна

едно кафе, че само то ме крепи... А на вас желая весело изкарване на Гергьовден, пък дано тоя дядо Георги се оправи, че след рождения му ден идва именния и пак трябва да черпи.

— Чул те Господ, наборе! Дано!

ТОЯ ГОРЕЩ АВГУСТ!

Автобусът пристигна по-рано от очакваното. Изпих набързо кафето, а тя — минералната вода и се качихме, за да вземем удобно за пътуване място. Отрано се усещаше горещината. Беше Преображение, но сякаш жаркото лято не желаше да си иде. Бяхме тръгнали за минералните бани. Те са само на някакви си трийсетина километра от града, но в тая горещина ни се искаше да сме вече там и да се потопим в бълбукащата прохладна вода на реката или да се скрием в парка под гъстата сянка на огромните борови и смърчови дървета.

Обявен бе оранжев код за цялата страна, което значеше, че дневните температури щяха да достигнат до 40 градуса по Целзий. Защо ли тръгнахме в тая силна горещина? Нямахме начин. Исках да почина на хладинка и спокойствие, а тя, уморена от ежедневните грижи, търсеше отмора и цяр в лековитата минерална вода.

Какво ли ни чакаше? Тръгнахме наслука. Нямах ясна представа как ще ни се наредят нещата с квартира и балнеоложка карта. Все пак, това откъсване от делника го бяхме планирали месеци напред и сега го изпълнявахме.

— Да става каквото ще — казваше тя. — Ако нищо не се уреди в санаториума, все ще намерим някаква евтина квартира и ще караме на сиренце и домати, а може и на супичка, нали? — Кимнах одобрително, но си мислех, че късметът тоя път няма да ни изостави.

Бяхме две уморени от живота и проблемите същества, търсеци спокойствие и тишина, а може би и отдавна изгубените си младежки пориви, две уморени, стъпили на прага на старостта деца.

Автобусът се носеше леко по новата магистрала, прекосяваше малки селца, спираше за кратко и продължаваше нататък към далечната синьо-зелена планинска верига, която в маранята мамеше погледа и пораждаше обещание за хлад и красота.

Дивно хубава е природата на тоя край. Винаги ми е било приятно да го посещавам, но с годините и безпаричието почти го бях забравил. Ето сега е моментът да си спомня отдавна отминалите младежки радости, да опитам да ги изживея отново с приятна компания и да заредя със здраве изтощеното си и изнурено тяло...

СНИМКАТА

В стария семеен албум пазех една бледа и овехтяла снимка. На нея бях аз, четири или петгодишен — уплашено момченце, хванато за ръка от млад и красив мъж в униформа на летец. Край нас бяха майка ми и двете ми лели, хубавички млади моми.

Вероятно ни беше снимал местен фотограф под каменния мост на реката. Малък водопад се пенеше в краката ни. Било е много отдавна, преди почти 50 години. Майка ми е била хубава стройна жена, облечена в лятна басмена рокля. Усмиваше се радостно, а лелите ми бяха устремили поглед към младия униформен мъж с усмивка и тайна завист. Харесвали са го. Вероятно са го ревнували една от друга.

Спомените ми от онова време бяха много неясни. Помня, че военният ме водеше в гората за малини, черпеше ме с фъстъци и сладолед, радваше ми се като на свое дете. Помня и името му. Казваше се Марко. И май от спомените бе останало само това...

От всички хора на тая стара снимка сега сме живи само двама. Едната ми леля и аз. Другите си отидоха неусетно от тоя свят.

— Пък да потърсиш тоя Марко! — заръчваше ми на тръгване лелята. Опитай да го откриеш. Разпитай, няма начин да не го познават. Беше красив и хубав човек.

Поглеждах я скрито. Замечтаният ѝ поглед и мисъл се рееха някъде назад във времето. Разбирах, че тоя човек е бил моминският ѝ мерак. Обещах ѝ.

— Поне спомняш ли си фамилията му?

— Не, не помня, но май ми беше набор. Сега трябва да е старец, ако е жив, разбира се. Опитай да се срещнеш с него. Разговаряйте! Искам да науча нещо за него. Ще имаш възможност да го издириш.

Обещах ѝ. Щях да потърся тоя Марко.

Тя успя да се уреди в санаториума, а аз отседнах на квартира в края на курортното градче. Кварталът бе разположен на горист хълм,

осян с малки вили и китни градинки. Изкачвах стръмната улица запъхтян. Спирах за кратко да почина, да изтрия потта от оросеното си чело. Не бях свикнал да ходя по такава стръмнина.

На следващия ден се разходихме в боровия парк. Търсехме хладинка. Паркът се намираше много близо до моята квартира. Минаваше се по едно мостче и се излизаше на полянка, от която започваха няколко улици.

Тя поиска да види квартирата. Предложих ѝ да минем напърно, за да избегнем изгарящите слънчеви лъчи.

Прекият път се оказа къса уличка, асфалтирана и добре почистена. Китни дворчета, засадени с цветя и домати лехи, радваха окото отляво и отдясно. Пред една бяла и новичка двуетажна вила спряхме да починем.

Загледах се в дървото пред входната врата. На него бе закован некролог, увит в прозрачен полиетиленов плик. Така хората запазваха некролозите от влага за по-дълго време.

Бях любопитен да го погледна. Напоследък, след кончината на майка ми, все в некролози се заглеждах. Снимката бе на хубав петдесетгодишен мъж. Гледаше спокойно с бистър синеок поглед. На брадичката му личеше малка трапчинка.

Нещо трепна в мен. Видя ми се познато лице. Зачетох се...

... Марко Ненов Ценков... Изминали са петнайсет години от кончината му. Било е в края на юли...

Нещо стегна сърцето ми. Дали е оня Марко, за когото пазех смътни спомени и за когото разпитваше моята леля? Не знаех. Трябваше да питам някого.

Загледах се навътре в двора и съзрях една възрастна жена да полива градината с маркуч. Повиках я. Дойде. Представих се, защото не знаех какво би помислила за мен, когато ѝ задам интересуващите ме въпроси. Беше словоохотлива.

Оказа се, че е съседката на Марковото семейство. Познавала ги добре. Марко наистина бе човекът, когото търсех. Слушах я със затаен дъх, без да я прекъсвам. Само от време на време задавах кратки въпроси, колкото да поддържам разговора.

Пенсионирал се млад. Бил пилот във военната авиация, на летище Узунджово. Пенсионирали го с чин полковник. Имал син и две внучки. Живял само шест години след пенсия. Страдал от високо

кръвно налягане. Пропуснал да си пие лекарствата и получил инсулт. Летенето обаче му подронило здравето. То така е с военните летци при високите ускорения. На човек му се износват кръвоносните съдове и... Млад си е отишъл от тоя свят, едва навършил шейсетте. Много жалко, защото бил добър и грижовен човек. Помнели го с хубаво в целия квартал...

Замълчах. Замислих се. Съседката продължи да разказва.

Жена му била жива и идвала със сина и внучките всеки месец. Предишната седмица били тук. Ако искам да науча нещо повече, трябва да се видя с племенницата му. Работела в санаториума. Била дъщеря на сестра му.

— Тая негова сестра е била съученичка и приятелка на майка ми! — казах. — Жива ли е?

— Не, почина след него. Почина от сърце...

Тъжно е да се чуят такива думи за хора, с които някой е бил близък приятел и с които е делил радости и младежки изживявания.

— Ще я потърся... — отвърнах тихо.

Погледнах спътницата си. Щеше да ми помогне, нали я настаниха в същия санаториум?!

Разделихме се със съседката. Помолих я да предаде на жена му моите съболезнования, но тя едва ли ни познаваше. Събитията от снимката са предшестваха техния брак. Молбата ми беше безсмислена...

Продължихме към моята квартира. На следващия ден успях да се видя с племенницата на Марко. Беше пълничка, на средна възраст жена, леко побеляла, с уморен от работа поглед.

Разказа ми много неща за него. Имали са доста снимки от онова време. Предложих да размножа и да ѝ дам снимката, но отказа. Разделихме се като приятели.

Сега оставаше най-тежкото — да се обадя на лелята и да ѝ съобщя новината. Как ли ще ѝ подейства?

Набрах номера на телефона. Тя чакаше с нетърпение това мое обаждане.

— Открих Марко, лельо! — бяха встъпителните ми думи.

Тя се зарадва. Гласът ѝ стана звънък като камбанка. Усещах, че няма да мога да продължа...

— Починал е, лельо... Преди петнайсет години... Починал е...

Отсреща се замълча. Тя въздъхна и заподсмърча. Вероятно плачеше. Беше много чувствителна. Беше си спомнила младостта и онова време, прекарано с тоя хубав човек. Какво ли можеше да я утеши при такава новина?...

— Като се върна, ще ти разкажа подробности.

Сега не бе удобно по телефона.

— Много ми се искаше да е жив...

— И на мен лельо, но се е случило. Всеки си има съдба. На снимката от некролога изглежда като от онова време. Хубав човек е бил Марко, лельо...

Хлипането по телефона стана задавено. Трябваше да свършвам с тоя разговор.

Погледнах спътницата си. Тя изтри една немирна сълза и ми се усмихна някак тъжно. Новината за тоя непознат за нея човек беше развълнувала и нея.

ДЖОАНА

Не зная защо съдбата понякога решава да раздели двама човека, когато са наумили да идат заедно на почивка. Така стана с мен и моята спътница. Трябваше да изчакаме да свършат лечебните ѝ процедури, за да се видим и то по време, когато горещината бе най-силна.

Имахме си едно място за среща близо до моста. Беше под рядката сянка на старо акациево дърво в съседство с новичка чешма. От никеловото ѝ топче бликаше топла минерална вода. Водата се стичаше по бял улей и падаше в каменно корито, в единия край на което клечеше голяма каменна жаба. Жабата бе ококорила очи и гледаше възмутено към струйката падаща вода. Вероятно си мислеше защо капе пред нея, а не върху нея.

И аз гледах тая струйка, седнал на стара разнебитена пейка. От време на време ставах, намокрях лице с топлата вода, пийвах няколко глътки и отново сядах.

Едва изтрайвах, защото жегата бе непоносима. Сякаш се намирах в пещ, в която бавно се изпичаха всичките части на тялото ми. Казват, че овнешкият гювеч се пече така — бавно, за да стане по-вкусен. Мисълта ми витаеше мудро и все повтаряше едно и също: „Дано не се забави! Дано!“

Загледах се към моста. Въпреки горещината, по него минаваха на групи млади и стари курортисти, кой по шорти, кой обут с леки бански джапанки. Идваха откъм спортните площадки и открития минерален басейн.

Минаха и три циганета, две момичета и едно малко момче. Момчето се отдели от групата и надзърна в кофата за боклук досами парапета на моста. Бръкна в нея и извади някаква тестена закуска.

„Палачинка!“ — весело възкликна то и я подаде на едното от момичетата. То му се сопна сърдито и момчето, щастливо от отказа, я задъвка апетитно с изгладнял поглед. Бяха слаби и тримата. Вероятно гладуваха и си търсеха нещо за хапване.

Откъм баните се зададе десетина годишно момиче, слабичко и русо, теглещо с каишка черно дребно куче. Кучето, оплезило език, оцъкливо жаден поглед, тътреше уморени лапи.

Спряха до чешмата. Момичето се наведе и пи дълго вода. Кучето го погледа тъжно, после прекрачи с лапи и влезе в каменното корито. Започна да лочи жадно. Пръхтеше уморено, задъхано, спираше, а после пак започваше.

Явно не можеше да утоли жаждата си. Вероятно черната козина го бе прегряла, защото най-накрая легна в коритото и задиша тежко. Пошляпваше радостно с опашка и ме гледаше с приятелски, любопитен поглед.

— Как му е името? — попитах.

— Джоана...

— А аз мислех, че е мъжко.

— Не, женско е...

Момичето леко заекваше и се смущаваше да ми отговаря. Аз обаче продължих да питам за кучето и то неволно проронваше по няколко думи.

— Възрастна е. Б-баща ми я извеждаше, н-но сега си има работа в градината и ми каза а-аз да я разходя.

Джоана слушаше внимателно разговора ни, след това неочаквано полегна на десния си хълбок и се затъркаля във водата на коритото. Спираше, поглеждаше ме с усмихната муцуна и изплезен език, а после продължаваше да се въргаля. Явно ѝ беше много добре във водата, нищо че бе топла. Пошляпваше с мокра опашка и пръскаше момичето. Тая импровизирана баня си беше истинско кучешко удоволствие.

Засмяхме се и двамата. Не го очаквахме.

— В тая жега не се издържа. Остави я да се въргаля, а след това я разходи на хлад под сянката на боровете. Там ще я духне ветрец и ще ѝ бъде много добре. Едно куче, момиченце, трябва да се храни веднъж на ден, но с вода трябва да се пои често, иначе заболява. И с човека е така. С какво я храните?

— Яде к-каквото ядем и ние, к-кокали, манджи, изк-куствена храна.

— Че имате ли толкова пари да ѝ купувате изкуствена храна?

— Т-тати рядко к-купува, но когато изяждаме нашата, няма к-какво друго да ѝ дадем. Хайде, Джоана! — задърпа то кучето.

Джоана обаче не искаше да стане. Лежеше и гледаше младата си стопанка тъжно и недоволно.

— Остави я, де! Нека полежи! Не виждаш ли, че тая черна козина я е прегряла? Тя сама ще си стане, като се охлади. Остави я на спокойствие. Не ти ли е жал?

— Д-добре. Нека полежи!

Момичето се наведе и отпи от водата, после се скри под сянката на акацията. В тая жега наистина не се издържаше на слънце. Беше три часа след обяд. Преди два дни бе Преображение, но климатични промени въобще не се усещаха. Жаркото лято си бе в силата.

— Е, хайде! Вече можете да ходите. Езикът ѝ се скри. Това показва, че се е охладила.

Момичето внимателно дръпна каишката на кучето и то се подчини. Надигна се и предпазливо прекрачи ниския парапет на чешмяното корито.

— Внимавай, че сега ще се отърси от водата — казах предупредително.

Май закъснях със забележката си, защото Джоана енергично завъртя тяло, при което около нея се разхвърчаха дребни пръски топла вода. Беше опръскала момичето по лицето.

— Не го ли очакваше? — попитах.

— Оч-чаквах го, н-но... — то отново запелтечи и смутено се отдалечи към моста.

Проследих ги с поглед. Двете кривнаха надясно и се скриха под гъстата сянка на боровата гора.

Обърнах поглед към сградата на банята. Оттам се задаваше моята спътница. Бързаше да се скрие на сянка. Наближи и ме запита:

— Не ти ли е горещо?

— Горещо ми е, и то как!

— Забавих ли се много?

— Не-е-е. Гледах Джоана.

— Коя?

— Джоана...

Спътницата ми ме погледна със сериозен ревнив поглед, сякаш очакваше да обясня думите си. Аз, разбира се, ги обясних.

— Джоана е едно дребно черно куче, на което му е много погорещо и от нас. Досега се къпа в коритото на чешмата. Изпусна

голямото шоу...

— Ха, ха-а-а... Пък аз си помислих, че си гледал някоя италианка по бански!

Тоя път аз се засмях.

КИТ В НЕБЕТО

Това курортно градче е прекрасно място за почивка и лечение. Всяка сутрин паркът го почистваха и измитаха. Парковите градинки ги поливаха обилно с вода. Цветята, окъпани от хладните водни струи, ухаеха и пръскаха свеж аромат навсякъде наоколо.

Зад малкия каменен мост започваха няколко пътеки, които отвеждаха в гъста борова гора. Навлизайки в нея, се усещаше омайната миризма на чам и борова смола. Гъсти къпинови храсталаци покриваха останалото пространство между дърветата. Няколко алеи отвеждаха до широка слънчева поляна, добре поддържана, засадена с различни декоративни растения. Тук-там имаше изградени новички беседки, а до тях, наподобявайки шезлонги, се мъдреха сковани от чамови дъски нарове за плаж.

С моята спътница много обичахме да ходим към тая поляна, защото от нея се откриваше приказна природна гледка към планинските върхове и масиви. Пийвахме вода от каменната чешма и полягахме на дървените нари. Умълчавахме се и се заслушвахме в жуженето на пчелите, в единичните изсвирвания на щурците, в далечното ехо и шума на курортния град.

Ето и сега. Силната горещина е отминала. Вечерните сенки на дърветата леко се удължават. Небето се обсипва от ято лястовици, политнали да ловят вечерната си храна от насекоми.

— Колко е хубаво! — възкликна спътницата ми. — И небето е едно такова синьо и бездънно. Виж! Виж само облаците, какви фигури са изваяли! Ето там! Не ти ли се струва, че това е делфин? А по-нататък... Виж! Май прилича на кит!...

— Небето ми прилича на снимката от отворен Уиндоус. Не е ли така?

— Но това е кит! Ето главата му! Ето там е опашката му... Нали е кит?

Гледам натам, накъдето ми сочи с ръка, и се опитвам да си представя фигурата на кита. Явно не успявам.

— Много развито въображение имаш! Всяко скупчване на облаци ти прилича на морско животно.

— А онова там ми прилича на скорпион... В мазето имаме много скорпиони.

— Не хапят ли ви?

— Не, безобидни са. Не са като африканските и американски скорпиони.

— Абе, аз зная, че хапне ли те скорпион, ти отича мястото и трябва да се третира с противоотрова.

— Мен ме е страх повече от влечуги.

— Познаваш ли ги?

— Боже опази! Много ме е страх от змии...

— И мен, но от туризма свикнах да ги срещам и да се пазя. Важното е да не ги изненадаш. Всяко изненадано животно също го е страх от теб и се задейства инстинктът му за съхранение. Пуска се и хапе... Защо ли не мога да различа този кит?

— Защото вероятно нямаш въображение!

— Как? Нямам въображение? Ако кажеш, че и аз нямам въображение... Понякога ме плаши това мое въображение. Кара ме да виждам неща, които нормален човек не може да види.

— Хайде де! Пошегувах се. И ти имаш въображение!

Обръщам се към спътницата си и я поглеждам. Умората е оставила следи на лицето ѝ. А малко време е минало, откакто сме дошли тук заедно. Ситни бръчици браздят ъгълчетата на очите ѝ. Притворила ги е леко и гледа в небето, търси фигури, оформени от облаци.

— Виж! Ето и самолет! Колко е далече! Накъде ли лети?

— Вероятно към Унгария или Австрия. Посоката е на северозапад. Не чуваш ли щурците? Настъпва вечерта и се разсвириха. Слушай! Слушай само как свирят! Имате ли при вас толкова много щурци?

— Имаме и още как! И комари имаме. Нали живеем до река?

— А аз живея в града и не чувам и един щурец да свирне. Не е ли хубаво да се спи на щурчова песен? Как ми липсва тая природна благодат!... Слушам само вой на форсирани автомобили и караници на пияни индивиди.

— Нали за това сме дошли тук?! Да избягаме от тях... Да поживеем и ние нормален живот сред природа и красота.

— Да. Права си. Много си права! Не ми се иска да ставам, а трябва да тръгваме вече. Стъмва, а ни чака поне половин час лутане в гъстата борова гора.

— Трябва... Трябва...

— Видях го! Ето го! Нали е това?

— Кое?

— Китът! Огромен е! Голям океански син кит! Плува в небето и маха плавно с опашка.

— Чак пък маха с опашка...

Протягам се и хващам ръката на жената. Гледаме се. Усмивваме се. Радостно ни е... но вече трябва да тръгваме.

ПРАЗНИКЪТ

Преди заминаване някой ми бе казал, че отиваме на празник. Курортното градче си било устроило празнична седмица. По-рано нямаше такова нещо. Българинът, колкото и да няма пари, все обича да празнува.

Първата вечер слушахме интересен рецитал. Имаше и концерт на симфоничен оркестър. Това събитие беше малко необичайно, защото в нашето време на чалга култура симфоничният концерт си е истинска рядкост.

Уговорихме се да идем и да видим откриването на празника. Беше пълно с народ. Трибуната бе осветена с разноцветни прожектори. Мощни тонколони и един диджей с коса на конска опашка озвучаваха събитието. На няколко пейки бяха насядали по-възрастните и онези, които бяха дошли по-рано. Ние стояхме на крак. Край нас тичаха дребни циганета, гонеха се, кряскаха.

Спътницата ми прегърна дамската си чанта с притеснение, че ще я оберат. Разбира се, такова нещо не се случува.

Празника откри кметът на курортното градче. Говори кратко и емоционално, а народът ръкопляскаше, та се скъсваше. Групичка от „официални лица“ стоеше край него. Някакъв свещеник без калимявка завършваше редицата. Загледах се в него. Не беше ли много дебел тоя поп? Споделих наблюденията си с жената до мен, а тя с набожен поглед ме укори. Как можело да се вглеждам в шкембето на светиня му? Било много неприлично! Да бе! Ами, като плюска толкова много, как няма да прави впечатление? Нека мине на хляб, сирене и домати като мен, пък ще видим...

Онова, което последва обаче, няма да го забравя. Обичам да слушам хората на Дико Илиев. Просто слабост ми е. Имах преди време един колега, който бе настроил клетъчния си телефон да повиква с дунавското хоро. Колчем запяваше оня ми ти телефон, все спирах работа и започвах да си тананикам любимото хоро. Така и не можах да кача тая мелодия на моя телефон. И досега съжалявам за това.

Но да не се откъсвам от разказа си.

На трибуната излезе младежки духов оркестър. Беше оркестърът на местното училище. Момчета и момичета на различна възраст подгряхаха с инструментите си. Възрастен учител по музика им говореше и ги съветваше.

В един момент той махна с ръка и оркестърът засвири. Народът примря, а мен ме засърбяха нозете да скоча и да заиграя живото хоро. Децата свиреха с чувство, енергично и в пълен синхрон. Всички бяха облечени с еднакви спретнати униформи. Барабанчикът, дребно цигане, удряше барабанчето до скъсване. Ръцете му не се виждаха, както играеха с палките. Сякаш някаква въртележка ги бе грабнала и завъртяла.

— Виж, виж! Виж басиста! — развълнувано ми посочи спътницата.

Височко момче, с обърната назад козирка на бейзболната си шапка, надуваше огромен бас. То беше едро, но инструментът бе по-голям от него. Свиреше много емоционално. Тактуваше си с единия крак, след това се завърташе, подклякваше и отново надуваше тръбата. Просто нямаше как оркестърът да мине без него.

Народът заръкопляска. Група мажоретки встрани от трибуната заизвиха кръшно хоро. След малко редицата от играещи нарасна. Някои от гостите също се хванаха на хорото. Идваше ми и аз да се включа, но пустото високо кръвно!... Затряях си благодарумно.

След това децата засвириха любимото ми Дунавско... Ех, не мога да ви опиша как се почувствах. Дори циганетата спряха да тичат и се загледаха в оркестъра.

Някакъв бездомен пес с подчертано безразличие към събитието се промъкна към диджея. Диджеят ръфаше студена баничка и въртеше разни копчета по усилвателната уредба. Погледна песа, отчупи парче от баничката и му го хвърли. Прегладнялото животно улови храната още във въздуха.

— Няма ли да оглушее тоя пес от силната музика? Застанал е точно до тонколоните — опитах се да коментирам наблюдението си с жената до мен.

Тя обаче не ме чу. Бе прехласната от гледката на трибуната и пляскаше в такт с изпълнението. В паузата между две хора успя да ми каже, че след това щели да пеят „Диана Експрес“...

— Каква ти Диана?! Какъв ти Експрес?! Тези деца заслужават да ги покажат на цяла България. Едва ли има в момента така добре организиран оркестър с такъв богат репертоар.

— Ако напишеш в сайта на Слави Трифонов за тях, може и да им направят реклама... Шоуменът вероятно не е чувал за тях.

— Надали ще рекламира тъкмо тях. Та това е истинска българска народна музика! Напоследък за такава няма рекламно място по медиите.

Наближаваше времето за естрадният състав, прославил се в миналото с няколко запомнящи се песни. Децата свършиха изпълнението, наредиха се в колона и слязоха от трибуната. Набързо инсталираха микрофони и нови инструменти и нашумялата в миналото група засвири своя репертоар.

Не зная защо, но когато решат да се покаже нещо, което много държат да рекламират, се вдигат децибелите. Така и стана. Гръмнаха хилядите ватове на озвучителната уредба, а сърцата на присъстващите заподскачаха с инфарктна честота. Вече не можех да издържам. Дръпнах спътницата си за ръка и се отдалечихме на безопасно за ушите място.

— Ще свирят „Джулай морнинг“! — осведоми ме тя.

— Да бе, и аз обичам да я слушам, но няма да я дочакам. Не би ли искала да се поразходим малко?

— Идеята ти е добра — съгласи се тя и тръгнахме към санаториума.

Тъмнината беше прихлупила курортното градче. Небето, кадифено, ясно и дълбоко, се изпълни със звезди. Погледнах към тях, но не можах да си спомня никое познато съзвездие. Откакто бях учил астрономия, бе изминало невероятно много време. Бяхме се хванали за ръце. Преплели пръсти, вървахме умълчани, всеки със своите мисли и чувства. Оставах два-три дни от нашата курортна почивка. Хубавите броени дни бяха бързо отминали. Не ни се тръгваше обратно, но нямаше как.

Бяхме се отдалечили достатъчно от празничния спектакъл, когато чухме и любимата песен. Тя се лееше на вълни сред омайния хор на свирещи щурци. Август е, но не ни омръзваше да я слушаме. Ех, тоя горещ август!

— Никъде не съм слушал толкова много щурци, както тук — казах. — Има река, местността е гориста и се въдят на рояци, но е хубаво да ги слушаш, а нощем е просто омайващо.

— Защо не си уловиш един и не го заселиш в някоя цветна саксия на терасата? Ще ти бъде домашен щурец и ще те приспива.

— Това е идея, но ако се окаже див и не пожелае да остане? Ха съм отворил прозореца, ха е изчезнал...

— Е, това е въпрос на педагогически подход...

Засмях се. Усетих, че ръката ѝ стисна силно моята. Беше ми хубаво, беше ми толкоз хубаво...

Издание:

Автор: Алекс Болдин

Заглавие: Холандският часовник

Издател: БГкнига

Град на издателя: София

Година на издаване: 2012

Тип: сборник разкази

Националност: българска

Редактор: Алекс Болдин

Художник: Алекс Болдин

ISBN: 978-954-8628-47-1

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4753>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.